

КАТЕРИНОСЛАВ

* Плуґ. За останній час Катеринославська філія значно зросла. До Катеринославу прибуло де-кілька старих плужан і своєю працею та авторитетом підсилили молоду організацію. Тепер свої «понеділки» «Плуґ» улаштовує регулярно в клубі робкорів газети «Зірка». Вечірки охоче одвідуються не лиш робкорами, але й партробітниками. Крім того, улаштовуються літвечірки з вільним доступом і для всіх бажаючих.

Роботу серед активу Плуґа розбито на секції: драматичну, під орудою т. П. Шостака і дитячої літератури, під орудою тов. А. Крахманиці.

* Продукція плужан: А. Крашаниця — написав нові поезії і декілька новелок.

О. Саєнко — пише поему «Кармалюк» і написав низку поезій.

Дубовик — написав оповідання «У безвість» і низку поезій. Для українського театру не еклав з російської — п'єсу «Медя» Евріпіда.

В. Чапля — написав кілька оповідань, драму — «Свої кривди помстився», дві п'єси для сільського театру і инш.

* Науково-Краєзнавче Т-во, недавно одержано статут від ВУАН і на тій підставі розпочинається робота наново. Як що перше до його входили переважно професори та лектори місцевих В Ш., то нині до його вписуються і студенти — в такий спосіб єсть уже по-над 30 членів. Є на думці продовжити ціли лекцій краєзнавчого характеру, що їх було розпочато ще весною; читати мають П. Єфремов, проф. Д. І. Яворницький, Дм. Чернявський.

* Театр. В Катеринославі перебуває нині Київська трупа ім. Заньковецької. Вистави мають успіх; репертуар мішаний — і з ухилом до «європейськості» і до наського старого, етнографічного, останнє надто по тому, як приїхав сюди на гастролі Саксганський.

Р С Ф Р Р

МОСКВА

ЛІТЕРАТУРА І МИСТЕЦТВО:

* До Літературної Конвенції. Колегія Наркомосвіти ухвалила доклад заступника головного редактора Держвидаву Н. І. Юрданського про основні тези літературної конвенції СРСР з иншими державами.

Літературна конвенція являє собою лише потрібну ділову угоду для безперешкодних міжнародних стосунків. Вона зовсім не визнає принципово приватної власності в галузі літератури, науки й мистецтва і має своїм завданням як найбільше обмежити буржуазне авторське право.

З кожною з буржуазних держав С.Р.С.Р. укладає особливу літературну конвенцію, в залежності від загальних взаємовідносин між СРСР і цією державою. Твори, що вийшли на території країни, яка ще не відновила нормальних стосунків із СРСР, не користуються охороною конвенції.

Щоб полегшити людності СРСР здобувати знання, виключне право перекладу зберігається за авторами для творів загального характеру на строк не більш 5 років, а для наукових та технічних творів і підручників — не більше 2-х років.

В інтересах освіти так зв. «неісторичних народів», переклади з оригіналу на мови цих народів, згідно з конвенцією, не є порушенням авторських прав.

Чужоземні автори не одержують ніяких особливих прав в порівнянні з авторами — громадянами СРСР.

Ці основні тези мають бути погоджені з Народнім Комісаріатом Закордонних Справ.

* Художній Відділ Головнауки. Художній Відділ Головнауки широко притягує місцеві органи НКО та профспілки Робітників Мистецтва до здійснення конкурсу — квартету на засвоєння звання «Державного квартету ім Страдигаріуса». Відділом здійснюється клопотання про надання квартетам, що заявили побажання приїхати на конкурс, права пільгового переїзду по залізницях.

Художнім Відділом закінчено об'єднання діяльності Московського та Ленінградського товариств Драматичних письменників та Оперних Композиторів. Правління обох товариств обрали склад об'єднаного Президіуму та голову його. До складу президіуму обрано: від Ленінграду — т.т. Потапенко та Стрельникова, від Москви — т.т. Матерна та Сороколятова. За голову президіуму обрано А. І. Южина.

Інструкцію затверджено Головнаукою 6-го грудня ц. р. На президіум покладено обов'язок погодження діяльності Товариств, представництво в держустановах, вирішення принципових питань та об'єднання місцевої агентури.

Закінчено пророблення положення про надання звання народніх та заслужованих артистів. Положення погоджено та обговорено з Цекробмис'ом, гус'ом і підлягає затвердженню в законодавчому порядку.

Приступлено до влаштування в Москві діярами на тему «Революційні події». Зараз розглядається питання про притягнення до цієї справи багатьох радянських та громадських організацій.

* Праці В. І. Леніна. Закінчено роботи щодо збирання матеріалів до бібліографічної збірки праць В. І. Леніна, яку складається інститутом книгознавства. Вийде вона до роковин смерті т. Леніна.

* Володимир Гадзінський написав цикл поем «Земля». У видавництві «СІМ» вийшла з друку його поема «УСРР».

* Грицько Коляда. Склавав по друку збірку поезій під назвою «Голубий граніт». Переклав з білор. мови на українську поему «Ленін» М. Чарота. Поему «Оленка» плужанка Марія Романівська переробляє на кіно-сценарій.

* Кость Буревій написав по російському літературні характеристики: Хвильового, В. Поліщука, Гр. Коляди, К. Анищенка; зробив переклад на російську мову кілька віршів Г. Коляди та П. Тичини. Все це друкується в збірнику «Современные украинские писатели», що видає московський Госиздат. Закінчує книжку про творчість П. Тичини й пише белетристичну трилогію під назвою «Хами», — першу частину котрої «П'ятий рік» готує до друку.

* К. Анищенко написав водевіль «Цвіркун», котр. в російському перекл. ухвалений до вистави. Пише комедію з сучасного побуту на 5 дій й оповідання «Нутро».

* М. Чирков працює над питанням про становище сучасної російської та української художньої прози, пише критичний етюд про Е. Замятіна, написав літер.-критичну розвідку про творчість М. Хвильового.

* О. Кість переклала на укр. мову «Кінь в сенаті» Л. Андреева.

* Ф. Скляр написав кілька дрібних віршів; вступив в члени СІМ'у. Перекладає «Коня Вороного» П. Савинкова.

* М. Зелінська переклала на рос. мову «Блакитний роман» Г. Михайличенка.

* В. Корденко написав композиції: комсомольські пісні.

* Л. Кобро переклав на укр. мову «Улиця» Д. Бедного. Вступив до СІМ'у.

* 1. Дорожний видає в СІМ'і книжку поезії «Потяг смерті».

* П. И Сениця написав три композиції на слова П. Тичини.

* Літстудія Пролеткульту. Організовано в співробітництві з МАПП'ом літературну студію. Керівники студій: Плетньов, Родов, Лелевич.

* Нові п'єси. Прийняті драматургічною лабораторією МГРПС Рустем Галіат «Лупус Грудум» — написана в експресіоністському стилі на тему: вплив великих винаходів на світову революцію; рекомендована центральному театру МГРПС, при умові авторського оброблення; — Синявський «Добрий біс» — на тему: повстання робітників у Сибіру в добу горожанської війни; — Авер'янов і Наврозов — «Нижчеви-кладене зрозуміло» — комедія нового побуту. Ухвалено для районів.

* Листи Д. А. Михайлова. Учнями однієї з шкіл 2-го ступня знайдено в купленому ними старому підручникові два листа відомого народовольця А. Д. Михайлова, що довго перебував і загинув у найжахливішій із царських в'язниць у, Олексійському рavelіні Петропавлівської фортеці.

* До Консерваторії. Запрохано на керівника оперного класу засл. артиста В. Сука. Для заняття під його керівництвом обрано оперу «Царська невіста».

Музично-Театральною Комісією оголошено конкурс на такі музичні п'єси: 1) На смерть Ілліча; 2) Агіт п'єса (до комсомольського Різдва); 3) Революційний жалібний марш; 4) Комсомольські та піонерські п'єси.

* В ч. 8 «Музыкальной Нови» (Москва) вміщено статтю М. Грінченка «Современная музыка на Украине» (про Козицького, Вериківського, Футорянського, Радзівського й Верховинця).

У МУЗЕЯХ І НА ВИСТАВКАХ

* «Урочисте відкриття II конгресу Комінтерну». В Музеї красних мистецтв президіумом АХРР організовано виставку грандіозної картини І. І Бродського «Урочисте відкриття II-го Конгресу Комінтерну». Демонструється також біля 100 підготовчих до картини праць. На центральному місці на картині стоїть постать Леніна на трибуні. На картині біля 600 портретів визначніших діячів міжнародного робітничого руху.

* Виставки в Історичному Музеї. Для ознайомлення широких мас із історією

та побутом країни. Історичний Музей у біжучому академічному році організує низку виставок, які являтимуть систематизовані по добах та темах матеріали музею.

Наприкінці січня є думка відкрити виставку давнього російського мистецтва, що охоплюватиме добу з XIII по XIX вв. Головну масу експонатів складають пам'ятки релігійного побуту—образи, церковне шитво та речі, ризи. Буде виставлено відомий Володимирський образ божої матери. За голову виставочної комісії обрано т. Анисимова.

На весні 1925 року відкриється виставка доби XIX віку. Завдання виставки—охопити всі боки побуту цього часу уклад життя всіх станів од селянства до вершків суспільства, мистецтво, вбрання, житла та ин. Виставка організується під керівництвом Ю. В. Готье.

Є думка організувати також виставку доби XVII віку.

* Виставка «Маковец». У березні відкривається 3-я виставка картин гуртка малярів «Маковец» (мистецтво-життя).

Участь беруть: Бруні, фон-Візен, С. Герасимов, Жегін, Зав'ялов, Зефіров, Істомін, Кадлубицький, Максимов, Машкевич, Миколаєвцов, Пестель, Родіонов, Романович, Риндін, Синезубов, Черкигін (по смертн. роб.), Чернишев, Ястржембський та ин.

На виставці значну кількість творів буде присвячено пролетарському й селянському побутові та сучасній суспільності.

* До виставки революційної літератури. 4 грудня в Рос. Акад. Худ. Наук. відбулось об'єднане засідання Комітету виставки революційної літератури, Відділу вивчення революційного мистецтва та Пленуму Соціологічного Відділу. Засідання було присвячено обміркованню плану виставки революційної літератури. Доповідь про організацію виставки зробив т. Львов-Рогачевський. У засіданні брали участь представники ВАПП, «Кузні», «Твори», «Прибою», «Перевалу», «Всерос. Спілки Селянськ. Письменників» та ин. У виставці також візьме участь гурток конструктивістів—поетів.

* Павільйон СРСР на виставці в Парижі. Колегія Наркомосу доручила організацію павільйона СРСР на міжнарод-

ній виставці декоративного мистецтва в Парижі 1925 року комітетові, утвореному при Академії Мистецьких Наук під головуванням проф. П. С. Когана.

* Музичні вистави закордоном ГУС'ом утворено, під головуванням А. Б. Гольденвейзера, комісію в справі організації музичних виставок закордоном.

* Музей божевільних. У Москві впорядковано музей робіт божевільних. В музеї є картини, різьбярство, ремісничі вироби та рукописи.

* «Кривое Зеркало». В найближчому часі є думка влаштувати гастрольну подорож «Кривого Зеркала» на чолі з А. Р. Кугелем та Евреїновим за кордон: Польща, Німеччина та ин.

РІЖНІ

* Авторське право. Науково-художня Секція ГУС'у звернулась до А. В. Луначарського з проханням прослідкувати за переведенням проекту про авторське право через Союзи Раднаркомату. Знято клопотання перед РНК про доручення Наркомосові розробити проекта і видати до нього додаток.

* Виставка преси. В Оренбурзі відкрито виставку киргизької преси. Зараз у Киргизії на місцевій мові виходить 7 газет і 3 журнали.

* Ювілей «Крестьянской Газеты». 17 листопада у Великому Театрі відбувся ювілейний вечір «Крестьянской Газеты» з нагоди роковин її існування.

* Радіо-газети на волзьких пароплавах. На всіх пасажирських пароплавах, що циркулюють по лінії Нижній—Астрахань та Нижній-Рибинськ, встановлюється 50 апаратів для передачі радіо-концертів московської станції Комінтерну та останніх газетних інформацій Роста.

* Радіо-станція опери. Є думка зв'язати Московський Великий Театр з радіо-телефоновою станцією імені Комінтерну. Коли цю думку буде здійснено, радіо-станція зможе передавати всі опери та окремі виступи на сцені Великого Театру.

ЛЕНІНГРАД

* Ленінські роковини. На роковини смерті В. І. Леніна є думка влаштувати масову дію з участю міського хору, оркестру та робітнице театральної студії.

* Дві комісії. Центральною Художньою Радою актеатрів, що тільки що утво-

рена, виділено дві комісії в справі організації святкування роковин 9 січня та вшанування пам'яті В. І. Леніна з нагоди роковин його смерті.

* Щорічний конкурс п'єс. Ленінградське товариство драматичних та музич-

них письменників встановило щорічний конкурс п'єс на теми з сучасного російського революційного побуту. За п'єсу, яка цілком відповідатиме ідеологічним, літературним та сценічним вимогам присуджується нагорода 500 карб. Премію присуджується тільки уся цілком.

П'єса повинна бути написана на кілька дій. Найдавший термін пересилки п'єс на перший конкурс—1-ше березня 1925 року.

* Нові видання У виданні Ленінградською Держвидаву вийшли дві нові книги Г. Є. Зінов'єва: III том творів і «Пролетарська революція та вчительство».

БІЛОРУСЬ

* Краєзнавча праця. У Вітебську відбулося перше засідання Округового Товариства Краєзнавства. Обрано Правління, до складу якого увійшли: М. Каспярівич, А. Сянкевич, Брадовський т. и. Окрім того обрана ревізійна, а також бібліографічна комісія, котра повинна скласти бібліографію Вітебщини.

Був вислуханий цікавий доклад т. Краснянського: «Музейні пам'ятки цехових Вітебських укладів у старовину», у котрому він з'ясував взаємовідносини білоруських брацтв та німецьких цехів на Білорусі та особливий їх уклад.

* Відділ краєзнавства. В Льозні закладено районний відділ Вітебського Округового Товариства краєзнавства; розпочато працю по виданню нарисів сльозненського району, та його обслідування. В праці беруть участь учні семирічної школи, котрі будуть досліджувати озера біля Льозна.

* Цікава нахідка. Т. Сянкевич, оглядаючи церкву та архів монастиря на Марковщині, знайшов ціні речі, котрі мають велике значіння для білоруської культури як то: Славянсько-білоруський Словник, надрукований тому років з 300, Євангелія, требник, та життя святих; книжки мали бути надруковані в друкарні Скорини у Львові. В архіві повинні були бути грамоти на білоруській мові Літовсько-Білоруських князів, але тепер їх немає.

* Нові книжки. 1. Білоруське видавництво «Савецкая Белорусь» видало нову книгу: Цішка Гартни «Трески на хвилях», оповідання. 2. Вітебський відділ Народної Освіти видав Бюлетень розпоряджень та повідомлень. 3. Центральний Комітет Л.К.С.М.Б.—Комсомольський вечір ч. 3. (Підсобний матеріал до дня урожаю).

* 15 річний ювілей літературної творчости Олесь Гурло. 12 Січня 25 р. буде 15 років літературної творчости білоруського поета Олесь Гурло.

Гурло вийшов з бідної селянської сем'ї села Капель на Случчині. З першим подихом революції він став її поетом, коли почалась організовуватись спілка «Молодняк», він перший став її членом.

Усе Білоруське об'єднання Молодняк, оцінюючи 15-річну працю Гурло не тільки як коштовний вклад у сакробицію білоруського письменства, а як класову творчість самородка-пролетаря, котрий вийшов з бідніших низів селянства, постановило взяти на себе працю улаштування ювілею. Комісія ухвалила ювілей, як загально-культурне свято національне Білоруси, котре повинно святкувати у всіх школах краю. Провадиться праця по виданню ювілейного збірника, в який ввійдуть: біографія поета, критика на його твори, твори самого Гурло, твори присвячені ювілею, та твори Гурло покладені на музику.

ЗАКАВКАЗЗЯ

ВІРМЕНСЬКА КУЛЬТУРА

* Революційний театр у Вірменії. Головополітосвітою Вірменії організується в Еривані революційний театр з художньо-революційним репертуаром. За режисера запрошено Радоліна.

* Оперна трупа. Наркомосом Вірменії доручено артистові Держопери Л. Н. Ісецькому за допомогою вірменського музичного товариства в Москві зформувати оперну трупу для Вірменії до осені 1925 року. В першу чергу до трупи буде при-

тягнуто вірменські сили, що перебувають у Москві та розкидані по СРСР.

Протягом цілого теперішнього сезону провадиться підготовча робота.

* На смерть В. Брюсова відгукнулася вірменська преса. У газеті «Хорурдаїн Аястан» уміщено портрета В. Брюсова і статтю про його творчість—П. Макинцян.

* Відомим композитором А. А. Спендіяровим (автором «Кримських ескізів») за замовою Азербейджанського Державного

Нотового видавництва написано оперу «Шах Абас». Ним же закінчено нову вірменську оперу «Алмаст» на сюжет поеми Озанеса Туманяна «Взяття Тмкарбету».

* 100-ті роковини народження драматурга Сандукянца. В 1925 році минає сто років зо дня народження відомого армянського драматурга, автора «Пепо», Габриеля Сандукянца.

* Акоп Леблебджан в Харкові виготовував до друку збірку своїх поезій під назвою «Нові пісні».

ГРУЗИНСЬКА КУЛЬТУРА

* Смерть артиста В. Сараджішвілі У листопаді, в Тіфлісі вмер народний артист Грузії, видатний талановитий співак Вано Сараджішвілі. В минулому році Радянська Грузія святкувала 25-річний ювілей його артистичної діяльності, і в той час постановою Грузіка, за його великі заслуги по зближенню національного мистецтва до народу, його було вшановано назвою народного артиста. Сараджішвілі з великим успіхом грав у Ленінградських та Московських оперних теат-

рах. Поховано його у саду Тіфліської Держопери.

* Газета «Ахалі Сахартвело». Закераднаркомом одержано телеграму з Парижу про видання в Парижі газети «Ахалі Сахартвело» за редакцією Мешанелії, при участі Шахве Карумідзе. Газета радянської орієнтації

АЗЕЙБЕРДЖАН

* Спілка вивчення Азербейджану. Споряджається експедиція до гирла річки Кура у Кизиль-Агацькій затоці Каспійського моря на організацію заповідника птахів, котрі прилітають зимувати із Росії та Сибіру.

* Освіта тюрчинок в Азербейджані. Наркомос Азербейджану дозволив організацію в Баку при клубі імені Алі Байрамова курсів підвищеного типу для тюрчинок на 50 чоловіка, при умові зобов'язання курсанток по скінченні курсів проводити роботу в повітах Азербейджану

* Монета Олександра Македонського. В листопаді в Зугундах селянами під час копання знайдено золоті монети часів Олександра Македонського, котрі здано в Зугундський музей.

ЗАХІДНЯ ЕВРОПА

ФРАНЦІЯ

* Паризька Академія Мистецтв ухвалила видавати щорічну премію (всього 35.000 франків) таким особам: з малярства 1-шу премію—Маделені Леру, 2-гу Люсьєна Леру, 3-тю—Мартіаю; з різьбярства 1-шу премію Ернесту Бате, 2-гу—Привату, 3-тю—Жебро, 4-ту—Гарньє; з архітектури—1-шу Бодуїну, 2-гу Ферєю; 3-тю Бертелю; з гравюри en taille douce 1-шу премію Шюль-Далю, 2-гу—Камі; з мініятури 1-шу Логранжу, 2-гу Даргоню, 3-тю—Ано.

* Радіо-театр. У Ліоні недавно споруджено радіо-театр; у ньому влаштовується концерти радіо, про які чути по всіх краях світу.

* Субсидії на розкопки. Французька Акад. надписів та літератури видала премії: абатові Йоне за колекцію ваз та орнаментів, знайдених ним у Гранфесинк

(деп. Авейрон)—5000 франків, М. Пьеру на розкопки в Алькареці (пров. Термель—Італія)—5000 франків і полковникові Есперандьо для продовження розкопок в Алезії—1500 франків.

* 40 років праць із археології. Французька Академія Надписів та мистецтв видала медаль «Поль Бланше» вченому Прадеру за його 40-річні праці з африканської археології.

* Композитор Габріель Форвер на початку жовтня на 79 році життя. Небіжчик належав до кращих учнів славетного композитора Сан-Санса. З творів його найбільш відоме «Народження Венери».

* Смерть славетного географа. На 81 році життя помер географ Франц Шрадер, що склав «Всесвітній Атлас» та багато інших навчальних атласів й підручників.

Н. М Е Ч Ч И Н А

* Нова Комуністична преса. В Берліні почали виходити три нових комуністичних газети: «Обершлезіше Роте Фане», «Любекер Комуніст» і «Пфальцер Арбайтер Цайтунг».

* Лекції про Росію. У 18 німецьких університетах у біжучому навчальному році читають лекції з російської історії, літератури (старої та нової) й із російської мови.

* **Смерть Ганса Тома.** З початку жовтня в Бернау помер на 85 році життя ветеран серед німецьких малярів Ганс Тома. Небіжчик, талант якого охоплював усі галузі малярства, належав до видатних представників школи т. з. «поетичного малярства».

* **Смерть ученого.** В Берліні помер славетний хірург проф. Ротер. За своє життя Ротер зробив більш як 40 тисяч вдалих операцій хворим на апендицит.

* **Нова опера Рихарда Штрауса.** Цими днями в Дрездені, за керівництвом Рихарда Штрауса, виставлена його нова опера «Інтермеццо». Штраус заявив співробітникам газет, що він почав компонувати нову велику ліричну оперу «Єгипетська

Олена». Текст до цієї опери написав Гофмансталь.

НОВІ КНИЖКИ

* У виданні Вертхейм—(Берлін) вийшов новий том серії «Orbis terrarum» «Скандинавія» (Данія, Швеція, Норвегія та Фінляндія).

* В Мюнхені вийшов життєпис славетного тенора Карузо, у якому зібрано портрети співця, його листи, рецензії та різні спогади про нього. Матеріали оброблено Петром Вей.

* В Мюнхені видавництво Р. Ольденбурга видало книгу Ф. Баумгартена «Робітнича наука та психотехніка в Росії».

АВСТРІЯ

* Засновано нову музичну бібліотеку у Відніім Арнольда Шенберга до 50-річного ювілею композитора. Бібліотека являтиме собою відділ Великої Музичної Бібліотеки; у ній будуть партитури, оркестрівки та опери останніх 30 років. Для засновання бібліотеки Віденське «Universal Edition» подарували більш як 1000 музичних творів.

* Славетний композитор Штраус залишив посаду директора Віденської опери. Він вирішив залишити всяку працю на посаді й вести самотнє творче життя.

НОВІ КНИЖКИ

* «Люди та діяння сучасности» («Menschen und Menschenwerke»). Під таким заголовком почала виходити у Відні на трьох мовах—німецькій, французькій та англійській—велика енциклопедія, що має життєписи та описи праць усіх видатних діячів сучасности на полі науки, мистецтва, літератури, політики, промисловости, торгівлі, то-що. На думку ініціаторів видання, воно повинно буде відіграти велику роль що-до розуміння та ознайомлення народів між собою.

* «Бібліографія Українці за 1914-1924 роки» І. Калиновича почала виходити у виданні Слов'янського Т-ва у Львові. Поки вийшов один випуск, що має історію України та список виданнів на укр. мові.

* У виданні Слов'янського Т-ва у Львові вийшов XII-й том «Українського архіву», в якому вміщено листи мітрополіта Левицького до Єпископа Н. Снікурського та офіційні документи про їх закупку працю. Матеріали зібрано В. Щуратом.

* Вийшов 2-й том другої серії «Люд»—органу польського Етнологічного т-ва, який видавало Етнографічне т-во у Львові. В книзі, між иншим, є стаття Будяка про прусько-літовських богів Курше та Окопірнуса, Клаве—про анімістичну теорію в етнології; Ганжинієця—про значіння персня за стародавніх часів, за середньовіччя і в сучасних віруваннях, Бистрона—про польські, моравські, словацькі, українські та німецькі пісні з їх текстами, Козловського—про палеонтологічні культури та ин.

ЧЕХО-СЛОВАЧЧИНА

* Конгрес соціальної політики. 2—4 жовтня ц. р. в Празі відбувся конгрес соціальної політики, скликаний соціально-політичним інститутом у Чехо-Словаччині, в якому взяло участь 1100 делегатів з 28 держав Європи, Скандинавії, Велико-Британії, Польщі, Балкані, Італії і Румунії. Від українського Університету у Празі взяв участь, як делегат, проф. О. Ейхельман, з Сільсько-господарської Академії доц. Б. Матюшенко і від закордон. групи укр. с.-д. партії Б. Мартос.

* Книго-графічне мистецтво В Празі відкрилася виставка російського книго-графічного мистецтва.

* Виставка українського мистецтва. З 26-го жовтня до 9-го листопада в Празі було організовано виставку українського мистецтва, на якій було виставлено картини Мако, Кулеша, Модзелевського, Стахівського та Тимошенка.

* До ювілею композитора Яначека. До дня 70-х роковин чеського композитора Яначека видавництво Борового

в Празі видає ювілейну збірку, в якій опріч біографічних та бібліографічних відомостей про композитора вміщено буде уривки з його нових опер «Справа Макропулос» и «Хитра лисичка».

* Картини Новаківської. О. Вілюстрованому додаткові до «Prager Presse» вміщено копії з картин українського маляра Олексі Новаківського.

* Премії працівникам письменства та мистецтва. Міністерство Народної Освіти видало щорічні премії по 5000 корон таким особам: 1) з письменства—Karel Сапек'ові за роман «Křakatit», K. M. Сапек—Chod'ові за роман «Vilém Kozkoš», Рудольфові Медеку за роман «Гелікі дні» та Josef Susta—за «З далеких та близьких часів» і 2) з Театру—Францішеку Лангерові за п'єсу «Верблюд проходить через вушко в голці», F. X. Saldá за п'єсу «Дитина», артистам Леопольдові Досталові та Вацлавові Ведра—за виконання, і малярів Властиславу Гофману, 3) з музики.—Витеславові Новаку за оперу «Фонарь», I. B. Ферстеру за оперу «Серце», Яначеку за симфонію «Тарас Бульба», Б. Вомакла за збірку пісень із акомпаніментом оркестру «1914», Емілю Аксману (з камерної музики) за «Sonata appassionata», «Спомин про велику людину» й «Сонату для скрипки й рояля» та проф. Йосипові Іранеку за відмінне виконання, 4) спеціальну словацьку премію Григорію Тайовському за драму «Imrt Durka handsfelda».

НОВІ КНИЖКИ

* На ознаку вшанування 60-х роковин зо дня смерті письменника Ба ж е н а Н е м к о в а видавництво «Editorial Ibérica P. Puçes» у Барселоні видало переклад твору небіжчика «Бабуня».

* До дня 50-річчя смерті національного героя Яна Жи ж к а вийшов за редакцією історика Рудольфа Урбанека збірник, присвячений Жи ж к о в і.

* Вийшла книжка Ерьовеца «Словенцы» про мову, письменство, мистецтво та господарство цього народу; книжка містить відомості з географії, етнографії та історії країни. Цікаві критичні замітки про відношення Словенії до Півд.-Славії, в яких автор виправляє де-які природжені хибні погляди на словенців. Вперше в літературі з'являється систематизований огляд дуже розвинутого мистецтва словенців.

* В грудні в Загребі почне виходити «Народня Енциклопедія» сербська, хорватська та словенська у виданні д-ра Престіна, який запросив для участі у виданні кращих вчених Енциклопедія видаватиметься одночасно кирилицею й латинським шрифтом.

* В Празі у виданні Мелантриха вийшла книга «Соняшна система» К. Холуба.

* Вийшов «II-й річник філософського факультету Ун-ту Каменського в Братиславі», виданий самим факультетом.

ШВЕЦІЯ

* Нобелівська премія 1924 року з медицини та фізіології. Стокгольмським медично-хірургічним інститутом Нобелівську премію 1924 року з медицини та фізіології ухвалено видати професорові Лейденського Ун-ту В. Ейнтховену за відкриття ним апарату електро-кардіографу.

Своїми працями проф. Ейнтховен значно

поширив наші знання в галузі фізіології серця. За допомогою кардіографу, який сконструював Ейнтховен, тепер можна відзначити на папері (у вигляді косої лінії) биття серця з усіма ненормальностями. За наших часів не існує майже жадного клінічного інституту або великої лікарні, де б хворих не досліджували за методами Ейнтховена.

РІЖНІ

* Нобелівська премія по літературі. Нобелівську премію по літературі за 1924 рік присуджено письменникові Володиславу Реймонту.

* Виставка картин. Відомий Артист-маляр Прикарпатської України Юлій Іллаш улаштував в Ужгороді виставку своїх картин і рисунків. Де-які з них виставляються вперше.

* Шевченко в есперантській мові. Накладом видавничого товариства

«Трембіта» в Коломи (Східня Галичина) вийшла книжка Ševcenko T. Katerino.

Навколо згаданого видавництва об'єднались західньо-українські есперантисти, заходами котрих в серії «есперантська бібліотека» видано: Вербицький К. Словар українсько-есперантський; Кузьма О. Есперанто Підручник міжнародної мови. Hruševskij M. Resumo de Ukraina historio.

С. Дз—ко.

А М Е Р И К А

КАНАДА

* Робітнича театральна студія в Канаді. За останній час українські робітничі організації в Сполучених Державах Північної Америки та в Канаді стали звертати особливу увагу на театральне мистецтво. До цього часу в дійсності там, за океаном, не було того мистецтва, яке потребують робітники.

В 1924 році сталася значна зміна. В Нью-Йорку почав свої вистави український театр імени Тараса Шевченка, провадиться студійна праця. По інших містах Сполучених Держав помітно уважнішу працю на мистецькому полі.

В Канаді у Вінніпегу 2 місяці тому організовано при Українському Робітничому Домі театральну робітничу студію, яка має коло сотні слухачів та слухачок з робітничої класи і існує незалежно від драматичного гуртка, який ставить що-суботи свої вистави

Праця в театральній робітничій студії Вінніпегу поставлена дуже серйозно. В цій постановці прийшов на допомогу «Український Робітничий Дім». Не малу працю зробила виконавча рада студії і самі студисти.

У студії заведено міцну товариську дисципліну. Наука в студії відбувається три рази на тиждень, в неділю теоретичні лекції театального мистецтва, два вечори на тиждень присвячено практичним вправам. Студія уділила належну увагу справі про мистецтво взагалі та його значіння для пролетарської класи і иншим фаховим справам, як грі, міміці, рухам, то-що. Буде уділено особливу увагу масовим постановкам.

Студія має намір стати мистецьким ядром серед української робітничо-фермерської колонії в Канаді.

Студія тому виробила і відповідного статута.

* У Монреалі нещодавно була виставка кустарних виробів—місцевих і закордонних. Закордонний відділ вражав своєю бідністю. Серед експонатів були й українські плахти (полтавські) та начиння (межигірське) з приватних колекцій.

* У Вінніпегу стало відбувається праця робітничої театральної студії. Регулярно виголошується в ній лекції на мистецькі теми. Серед нових постановок у Робітничім Домі треба зазначити п'єсу «Лицарі абсурду».

* Драматичний гурток при Укр. Роб. Домі в Монреалі готується до новорічної революційної постановки, в яку увійдуть червоні колядки й червоний вертеп. З успіхом пройшло вшанування пам'яті галицьких повстанців Мельничука, Шеремети й Цепка.

* Є чутки, що відомий галицький письменник Василь Стефаник обходить свій 75-літній ювілей у Канаді, куди він спеціально для цього мав би приїхати.

* Мирослав Ірчан святкував у кінці жовтня 10-літній ювілей своєї літературної праці. Одержав багато привітань від робітничих організацій Сполучених Штатів Канади. Вийшла з друку нова книжка М. Ірчана—оповідання «Карпатська Ніч», що малює життя українського робітництва в Америці.

* І. Кулик працює над антологією нової американської поезії в українських перекладах. Антологія поділяється на три частини—предтечі, творці буржуазно-демократичного ренесансу, піонери пролетарської поезії; всього має увійти біля 30 авторів. Думає закінчити працю в лютому 1925 р.

* Л. Піонтек переклала з німецької мови роман П. Фонтана «Острів Елефанта». Роман малює боротьбу нубійців з європейськими імперіялістами-завойовниками. Л. Піонтек думає здати роман для видання видавництву «Червоний Шлях».

* З робітничого руху в злуч. державах. Три журнали: «Ліберейтор», «Лейбор Геральд» і «Совет Рошя Пікчоріял» зливаються в один під назвою «Робітничий місячник».

* Концерти на користь голодних дітей і музикантів Німеччини. Піяніст Йосип Габрилович дав низку таких концертів у Америці.

* Помер славетний мексиканський учений. В Мексико помер у вересні Франціско Бульнес, славетний мексиканський історик та суспільно-політичний письменник і інженер.

Бульнес був довгі роки членом мексиканського парламенту, а в науковому світі відзначався, як хемік і бактеріолог. В Америці звернув на себе увагу своїм різким виступом проти президента Вільсона в статті «Правда про Мексико», що появилася була в 1916 р.

VARIA

* Антична карта півдня України. Підчас останніх розкопок у Дамаску знайдено шкіряну карту, що належала римському легіонеру з III століття. Це найстаріша карта півдня України, куди досягали в той час володіння Римської Імперії. Море покрито голубою фарбою, на ньому намальовано кораблі; суходол—червоною фарбою; на ньому помічено річки. Ріжні табори підписано грецькою мовою, простір між ними зазначено в милях. Ця карта показує, що за часів Севера римляни мали залоги на півдні України (Акерман, Ольвіопіль і ин.). Через них про одив шлях. Цей шлях починається з Одесус (Варни), іде через Тоні (Констанцу) до Дунаю, потім через Бесарабію та південь України до Гераклесу Херсонського (Севастопіль).

* Список творів Греко. Бібліотека Р Толедської бібліотеки Дон-Франциско Роман знайшов у архіві список творів славетного маляра Греко. Список складено самим Греко, тут є точний опис 200 картин маляра. Окрім того, знайдено ще каталог книжок Греко.

* Знахідка Тіта Лівія. До Ватиканської книгозбірні нещодавно було передано 7 рукописів Тіта Лівія; зміст їх складає, очевидно, частину 4-ої декади Римської Історії.

Рукописи було знайдено в церкві Sanita Sapatorum. У них було загорнено моці св. Агнеси.

* Рукопис XIV віку. Агентом лондонського розшуку нещодавно знайдено було рукопис на пергаменті, що належить до XIV віку; виконано її Каусером. Рукопис—на 300 сторінках, він містить вірші та оповідання Кентебері; це один із кращих рукописів, виконаних Каусером. Його було вкрадено з книгозбірні лорда Гардичана й перепродано до Америки.

* Картина галерея з ледникової доби. Студент Сорбони Норберт Кастере зайшов до одного з численних гротів Монтеспану біля підгір'я Пірінеїв. Він опинився у великій підземній залі у сто метрів довжини й 7 метрів заввишки, а потім у другій в 150 метр. завдовжки. По стінах є 50 образів тварин, що заселявали Пірінеї для доби оленів. Як і в досліджених уже печерах Комбарель і Фондегом, усі картини вкрито прозорим стекловидним намулом од вапняної води, що тече по стінах. Це є доказом того, що ці витвори мистецтва належать до дуже стародавніх часів. Нове в цій знахідці—це ціла низка статуї із глини, серед їх—ведмеда в 3,5 фути завдовжки й 2 фути заввишки. Всіх тварин, за винятком коней, проколено в

багатьох місцях. Очевидячки, ворожити мислівського плем'я провадили тут свої магічні церемонії. З багатьох засобів можна констатувати подібність до передісторичного мистецтва австралійців у Альтамірі.

Працю Кастере з багатьма фотографіями надруковано в «Національ Графік Магазін» у Вашингтоні.

* Бібліотека Китайського імператора. Ленінградський інститут східних мов набуває в Шанхаї видання бібліотеки китайського імператора Вань-Луна, що вмер у 1796 році. Бібліотека нараховує біля 70 ти яч томів найрідших книжок.

* Пам'ятки кам'яного віку. Шведський геолог Андерсон, що кілька років провадив розкопки в Півн.-Східньому та Західньому Китаї, в провінціях Фенг-Тіен, Хо-Нан, Хен-Сі та Кан-Су знайшов пам'ятки кам'яного віку. Знайдено житла переходової доби від кам'яного до бронзового віків. Серед різних видів посуду кам'яного віку знайдено також і музичні горнята (Tonggefässe), що своєю формою подібні до керамічних знаходок у Зах. Туркестані та Сузі. В Кан-Су, найбільш західній провінції, поруч із мідяними струментами було знайдено також музичні горнята (Tonscherben) зі змальованими на них птахами; подібні знахідки бачимо ми й під час розкопок у Західній Азії.

Подібність у керамічних речах можна спостерігати на дуже великій території аж до Буковини.

* 6000 років у землі. Поблизу Кипру знайдено нові домовини, що вкриті землею вже 6000 років. Їх прикрашено дорійськими колонами. Таким чином, несподівано виявилось, що Єгипет є батьківщиною грецького стилю.

* За 10 мільйонів років назад. В наукових колах величезну цікавість викликають здобутки однієї американської експедиції до пустелі Гобі, в Азії. Експедиція випадково знайшла скам'янілих тварин динозаврів (велетенські ящури), що жили не менш, як 10 мільйонів років назад. Експедиції пощастило, окрім того, натрапити на цілком виключну знахідку—яйця динозавра.

* Розкопки в Польщі. Поблизу Яблони знайдено могили з урнами, що належать до VI в. перед новим літочисленням. У наукових колах зазначають, що в Галичині та к. російській Польщі такі знахідки робили й раніше. Але в порівнянні цих знахідок із Долишньо-австрійськими останні виявляються більш давніми, бо вони належать до давнішої доби кам'яного віку, в той час, як знахідки в Галичині та к. ро-

сійській Польщі належать, здебільшого, до бронзового та залізного віків, і лише поодинокі до більш пізньої доби кам'яного віку.

✱ Знахідка в Єрусалимі. Працюючи в землі в Маханохімі (частина Єрусалиму), робітники здибали цікаву знахідку. Було звільнено три склепи, що уявляли щось подібне до великого мавзолею. В них знайшли сім кам'яних домовин, із яких п'ять зберіглося надзвичайно гарно. Домовини було відкрито прикрасами, що мали уявляти квіти; на одній із них був напис на єврейській мові. Розкопки буде продовжено, і є надія, що буде відкопано ще й інші історичні цінності.

✱ Розкопки в околицях стародавнього Сидону, зроблені за останні місяці французькими вченими, призвели до надзвичайної ваги відкриття кладовища Кафер-Джерра на схід од давнього Сидону. Знайдено велику кількість глиняного посуду, бронзової зброї та струментів, привезених із Єгипту ваз із синього фаянсу, алебастрові вавилонські печатки, золоту розетку в критському стилі, то-що. Це кладовище належить до другого тисячеліття по новому літочисленню і є єдиним серед пам'яток подібного роду.

Трохи раніше тією ж експедицією було зроблено розкопки в Біблосі, Дурі та Пальмірі (також у Сирії), що дали цінні здобутки.

✱ Розкопки в Наримському краї. В Наримському краї зроблено археологічні розкопки давніх могил та горбів. Знайдено зброю та речі хатнього вжитку.

✱ Відшукано стародавнє місто Танаїс. Північно-Кавказька експедиція академії історії матеріальної культури, що працює під керівництвом проф. Міллера, закінчила дослідження всього району гирла Дону, де встановлено 12 місць стародавніх селищ із різних епох.

Пощастило встановити, що стародавнє місто Танаїс, яким здавна цікавились російські археологи, знаходилось над великим

протоком, а може у той час і над головним річищем Дону. Гирло Дону в ті часи було густо заселене.

Головну увагу при дослідженні було звернено на Ко якове городище біля ст. Акеай. Тут було переведено значні розкопки. Це городище дуже багате культурними шарами. Могила має поверх 8 метрів послідовних відкладань та останків життя людини протягом тисячоліть. Тут ми маємо: зверху—селище з 9—10 віків нашого счислення, безпосередньо під ним—стародавня залізна доба, ще нижче бронзова доба, а ще нижче—ціле чергування селищ далекої доби кінця кам'яного віку, коли з металів користалися тільки міддю.

✱ Невідомий острів. Підчас шторму у Великому океані шведський корабель «Igea» було викинено на острів, до цього часу невідомий і не відзначений на жадній мапі.

Новий острів приєднано до Швеції.

✱ Плем'я пігмеїв, що перебувають у рабстві в одного негрського племені, було нещодавно відкрито в Конго мандрівником Лаа-Холандер, що пробув у Центральній Африці 10 місяців. Йому ж удалося здибати та забити білого носорога. Шкуру його він привіз із собою до Йоганензбургу.

✱ Мандрівка на аероплані на північний полюс. Норвезькі авіатори Ларсен та Дитрихсен гадають у 1925 році летіти в повітряну мандрівку до північного полюсу. Керуватиме експедицією буде Амундсен. Авіатори вилетять з острова Шпіцбергена, що знаходиться на віддаленні 600 кілометрів од північного полюсу.

Окрім норвежців, у 1925 році у мандрівку до північного полюсу мають летіти один французький авіатор, один англійський та два американці.

✱ Кіно-знімка Марсу. Американський професор Тольд збудував спеціальний апарат для кіно-знімок Марса. Сконструйовано спеціальну камеру з телескопом, об'єктив якого має 6 футів у діаметрі.

ЄВРЕЙСЬКА КУЛЬТУРА

✱ Єврейський університет. Єврейський робітничий університет у Минську, (єдиний у СРСР), розвиває велику роботу. В університеті вчиться 120 чол. Викладання провадиться виключно на єврейській мові.

✱ Опера в Палестині. Труп зформовано дирижером Голинкиним. Він з метою поширення справи для Єгипту й Сирії, розіслав по значних центрах СРСР запрошення артистам та музикантам, що знають єврейську мову, приїхати до Єрусалиму й вступити до складу «Національної

опери». Сезон одкрився 1-го листопаду оперою «Рут». Всі опери йдуть на давньо-єврейській мові. Особливий успіх мають: «Євген Онегін», «Пікова дама», «Самсон та Даліла», «Кармен», «Сум» та инш.

✱ Єврейська драматична студія. Правлінням бакинського Єврейського робітничого клубу ім. Гіриша Лекерта організовано єврейську драматичну студію. Для керівництва студією запрошено режисера Е. Б. Лойтера, що працює зараз у бакинському «Робітничому театрі». Заняття в клубі вже почались.

ОЛЕКСА СТОРОЖЕНКО

(з нагоди роковин 1805—1874 р.)

У 50-ті роковини слід згадати письменника гумору та фантастики.

Олекса Стороженко народився в дрібній поміщицькій сім'ї на хут. біля Опішні Полтавської губ. року 1805. На 18 році вступив на службу до війська з положення тогочасного панства — мати якийсь чин. Свою діяльність у галузі письменства О. Стороженко почав із часів руху та чуток про звільнення селян від кріпацтва, коли познайомився з де-якими українськими письменниками, що гуртувалися того часу в «Петербурзі», тоді-ж і повернувся з заслання Т. Шевченко.

Отже тісного зв'язку О. Стороженко з українськими письменниками не мав, бо по військовій службі він служив при Київському ген.-губ. Бібікові та Віленському Муравйові в ролі русифікатора поляків.

О. Стороженко писав свої твори українською й російською мовами, і свої сюжети та свою класичну образну мову брав безпосередньо з усної поезії, з фокльору. Крім небагатьох гумористичних — «Вуси» і де-яких історично-побутових — «Спомин про Микиту Коржа» та інші всі більші його оповідання повиті найбуйнішою фантастикою й ця фантастика проймає, як тогочасні етнографічні оповідання «Сужена», «Жонатий чорт», так і оповідання з історичною сюжетною рямцею «Дороги», «Закоханий чорт». О. Стороженко ставив собі широке художнє завдання в історичній повісті «Марко проклятий» (в стилі Гоголевої «Страшної помсти»). Легендарно-фантастична, але композиційно ця фантастика не поєднується з реально-історичною дійсністю, тому мабуть автор і не закінчив своєї повісті.

Приказки О. Стороженка переинакшують твори усної поезії й наближають, письменника до школи етнографічного реалізму.

Прагнення його до фантастики того часу, або до далекої козацької романтики чуже йому своїм соціальним боком і дуже характерне для українського маєткового панства 40-х років.

Вірний агент і службовець царського уряду — Стороженко у своїх творах проповідує ідеї царсько-російського патріотизму, шовіністична ненависть його до поляків та євреїв проймає всі історичні малюнки, а православна релігійність є в нього видатнішим композиційним засобом його «божественної» фантастики.

Його згадки про зовнішньо-побутове минуле України і любов його до тогочасної української літератури поєднуються з реакційним світоглядом поміщика.

Останні роки О. Стороженко перебував на хут. біля Опішні випадково впав до криниці, застудився й 1874 року помер.

Бібліографія

А. Машкін. Пути марксистской литературной критики. Государственное Издательство Украины. Х. 1925, стр. 48.

Книжку видано російською мовою але видало її Державне Видавництво України, автор її є діяч української культури, а тема книжки надзвичайно важлива і для українського читача, бо українською мовою по цьому питанню література надзвичайно бідна. Певна річ, перше бажання буде, щоб Держвидав України видав цю книжку й в українському перекладі.

Питання марксистської літературної критики стоять зараз у центрі наших науково-літературних питань. З великою увагою до цього питання ставиться зараз і радянська школа. Не вважаючи на велике позитивне виховальне значіння літератури взагалі, не можна закривати очей і на те, що в певній мірі література отруювала молоді голови безпідставним ідеалізмом, мрійністю, словесною еквілібристикою, роблячись іноді таємним кутком, у який можна було втікти від життя, в якому можна було пити насолоду «чистої естетики». З цією ролею літератури повинно покінчити. З одного боку, покінчити з нею саме життя, що народжує нове молоде покоління, впоєне хвилями революційної доби і нездатне до квиління та мрійності. З другого боку на допомогу в цій справі повинна прийти нова критика з ясним, науковим, матеріалістичним підходом до явищ літератури.

В справі опанування нашого цим новим матеріалістичним, марксистським підходом до літератури нова книжка Ан. Машкіна з'являється надзвичайно корисним та своєчасним з'явищем. В простій, приступній формі вона знайомить читача з основними принципами марксистської літературної критики, при чому в більшості випадків конкретизує кожний з принципів яскравими й тонкими прикладами аналізу.

Починає А. Машкін з встановлення того, що вже давно більшість з поважних істориків літературних в аналізі літературних явищ спиралася на певні соціальні факти (Гізо, Сент-Бев, Тен, Овсянко Куліковський, Веселовський, Страхов, Горнфельд та ін.). Тільки помилкою цих вчених було те, що вони брали соціальні факти, як щось давно готове, вважаючи їх за «причини» літературного твору. З марксистського погляду самі ці «причини» вимагають ще глибокого аналізу, який доведе, що ті чи інші соціальні факти з'ясовуються тільки економікою, певним взаємовідношенням продукційних сил. Обстоюючи це основне положення марксизму, А. Машкін в той самий час ніколи не впадає в так звану «вulgаризацію марксизму», що, на жаль, так часто у нас трапляється; він виразно підкреслює кілька разів, що «економіка разом з її похідними факторами лише упризначає творчість, але було-б помилкою гадати, що вона цілком стирає індивідуальні властивості поета» (стор. 13.). Надзвичайно влучно теж підкреслено в книзі, що марксизм не заперечує так званого «чистого» мистецтва; він тільки дає цьому мистецтву належне соціологічне витлумачення.

Найкраще вдалося автору книжки формулювати особливості й значіння марксистської літературної критики в такій думці: Звичайно історики літератури сперечалися про те, чи повинна критика з'ясувати, «що» сказав письменник, чи «як» він сказав (стара суперечка про примат змісту чи форми в творі); на погляд марксистського методу й одно, і друге потрібно — і «що» сказано, і «як» сказано; але найголовніше завдання справжньої критики ще не виконане відповіддю на ці два звичайні питання. Критика повинна дати ще відповідь, чому власне «це» сказано, а не що інше, і чому власне «так» сказано, а не якось інакше. От на це питання — «чому?» дасть відповідь тільки глибокий соціологічний аналіз. Так поставлене питання яскраво покаже нам, що без соціологічного, марксистського аналізу в повній мірі літературного твору не зрозуміти (Див. стор. 16 та інш.).

Книжку пересипано цитатами, переважно з Плеханова, людини високого авторитету і в питаннях марксизму, і в питаннях мистецтва. Це не заважає книжці, бо вона й не претендує ні на самостійність, ні на оригінальність. Вона претендує тільки на ясне

й точне витлумачення самої суті марксівського історично-літературного методу — і це автору вдалося в великій мірі. Такі важливі моменти, як взаємовідношення економіки й дальших соціальних факторів, як питання соціального й індивідуального в літературному творі з'ясовані надзвичайно гарно й зрозуміло. Цікаву сторінку присвячує Ан. Машкін так званому «формальному» методу (стор. 45—47).

Книжці цій треба побажати, щоб вона широко розповсюдилася, пішла-б і до літературної молоді, і до школи та внесла би принципову ясність в ту невиразну плутанину, що часто-густо буває в наших розмовах і писаннях про марксівський метод в історії письменства.

Б. Якубський.

«Україна». Науковий трьохмісячник українознавства під редакцією акад. М. Грушевського. Кн. 1—2 1924 р. Держвид. України К. 1924 р., ст. 206, ц. 2 крб.

При нашій бідності на наукові видання треба щиро вітати народження в Києві наукового трьохмісячника, присвяченого питанням українознавства в широкому розумінні — література, мова, археологія, мистецтво, історія й ин. Як вірно підкреслила редакція «України», потреба в такому виданні почувається велика, особливо-ж тепер, коли значно зростає і цілком налагоджується у нас наукова праця, збільшується наукова продукція.

«Україна» є орган історичної секції Всеукраїнської Академії Наук, але ставить своїм завданням обслуговувати не лише суто-наукові осередки, а й ширші кола громадянства, спинаючись над тими темами, що можуть бути для них цікавими, і не втрачаючи, в той же час, своєї науковості. Це завдання цілковито досягнуто в 1—2 кн. «України», що щасливо з'єднує обидві вимоги.

«Україна» має складатись із трьох відділів: перший містить наукові розвідки та замітки з українознавства, другий подає матеріал з громадського та літературного життя нашої країни XIX—поч. XX ст., третій — критично бібліографічний. Треба підкреслити в цій схемі, як явище великого наукового значіння, введення спеціального відділу, присвяченого виданню матеріалів з XIX та XX ст. на Вкраїні. У нас ця доба надзвичайно мало вистудіювана і навіть збирання матеріалів до неї лише починається, а тому введення відділу, що має систематично подавати найцікавіші з них, без сумніву, дуже допоможе нашим дослідникам. Поруч з тим, видання матеріалів з нашого недавнього минулого і аналіз його мають велике громадське значіння і можуть з успіхом притягти увагу ширших кол.

Переглядаючи 1—2 книжку «України», треба зазначити, що по своєму змісту вона являється виданням виємково цікавим і цінним з боку наукового, подаючи і в першому й у другому розділі низку матеріалів першорядної наукової вартости. Я не маю змоги, з огляду на розміри рецензії, спинятись на кожній із розвідок, а тому згадаю, в першу чергу, роботу т. О. Гермайзе «Коліївщина в світлі новознайдених матеріалів», що являється центральною і по своїх розмірах і з боку наукового інтересу. Т. Гермайзе, спираючись на значну кількість нових матеріалів про Коліївщину, знайдених в Київському центральному історичному архіві (судові справи гайдамаків, Залізняка й ин., матеріали канцелярії Київ. Ген.-губ. Воейкова, що торкалися гайдамаків та др.), установлює цілковито новий погляд на походження та соціальний зміст Коліївщини, а також подає багато певних відомостей про неї, розбиваючи ті романтичні та історичні помилки, що трималися до цього часу в науці. В той час як попередні дослідники вважали Коліївщину за рух селянський — погляд загально визнаний, т. Гермайзе, виходячи з аналізу тогочасних економічних обставин та нових даних, приходять до іншого висновку, обгрунтовуючи погляд на неї, як на рух елементу нехліборобського, в першу чергу торговельного: «соціальна суть була така, що командна роля в гайдамацькому русі належала елементам, відірваним від хліборобської продукції, бродячим наймитам і особливо тим, хто займався торгівлею», — зазначає він (ст. 24). З цього погляду аналізує т. Гермайзе і питання про ролю та участь в гайдамацькому рухові Запоріжжя, що провадило жваву торгівлю, і взяття Умані, яка була в той час значним торговельним пунктом. Поруч з новим підходом до питання про соціальний зміст Коліївщини, т. Гермайзе подає багато дуже цікавого нового фактичного матеріалу, що доповнює, поширює та виправляє те, що було відомо до цього часу: так маємо відомості до біографії Залізняка, подані їм самим в слідчій комісії, про його ролю в рухові, про діяльність низки інших гайдамацьких отаманів (Швачка, Неживий та ин.), про події в Умані та др.

Звичайно, розвідка т. Гермайзе не розв'язує всіх питань Коліївщини, навпаки, підходячи з новим освітленням вона лише ставить на чергу ширше дослідження гайдамаччини, але це не зменшує її наукової вартості.

Окрім згаданої роботи в розділі «розвідки та замітки» маємо такі статті: М. Макаренко «Найдавніша стінопис княжої України», акад. В. Перетца «Найдавніші згадки про театр на Україні», акад. О. Новицький «Муміфіковані тіла в Седневі», пр. О. Грушевський «Зміни шкільної системи на Лівобережжі в XVIII в.», ак. С. Єфремов «Біля початків Українства. Генезис ідей Кирило-Методієвського братства», ак. М. Грушевський «П'ятьдесят літ», «Исторические песни малорусского народа» Антоновича и Драгоманова. Не маючи змоги спинитись на кожній з них окремо, підкреслю лише, що читач знайде в них чимало нового матеріалу по зачеплених питаннях, а невелика стаття ак. О. Новицького являється чудовим матеріалом для антирелігійної пропаганди, даючи просте, природне і цілком конкретне розв'язання питання про походження «мощей», «святих» та ин.

Цікаво й різноманітно (може навіть занадто різноманітно) підібрано відділ «Матеріали з громадського та літературного життя України XIX—поч. XX ст.». Тут треба підкреслити, в першу чергу, нові матеріали до історії Кирило-Методієвського б-ва, подані В. Міяковським, та нові сторінки з автобіографії В. Б. Антоновича, що подав той же товариш. Нові матеріали до історії Кирило-Методієвського б-ва містять в собі: записку В. Білозерського про сільські школи, записку М. Костомарова про панславизм, уривок з оповідання Костомарова «Панич Наталич», малюнок Куліша до народної пісні. Зазначені документи, особливо записка Білозерського, підводять нас до внутрішньої історії б-ва, до його ідеології і дають змогу зазнаномитись з конкретними планами роботи та настроями його співучасників. Великий інтерес мають сторінки з автобіографії В. Б. Антоновича, що являються продовженням матеріалу надрукованого в 1908 р. в Літ.-Наук. Віснику. Нові сторінки автобіографії мають значіння не лише біографічне, але й громадське, подаючи яскраві факти для характеристики українського громадського життя та українських громадських діячів того часу.

Окрім зазначеного матеріалу в тому-ж відділі маємо низку інших: Листи Л. Українки до М. Коцюбинського, листи Шахматова до І. Стешенка, звіт про невідому досі драму П. Мирного «Не вгавай духу» та ин.

Підводячи підсумки, треба ще раз підкреслити, що 1—2 ч «України» має великий науковий інтерес і треба лише побажати, щоб на ділі видання це притягло до співучасті наукові кола всієї України. Не спиняючись на дрібних зауваженнях, що до дефектів видання, про яке йде мова (напр., недодержаність і невтриманість правопису, що дуже б'є у вічі в академічному виданні), не можна не висловити здивування, що в книзі, присвяченій пам'яті О. І. Левицького, відомого історика і члена редколегії «України», нема, окрім некролога, жадної статті або навіть замітки, що спиняється на його діяльності—ні характеристики праці небіжчика з метою в'яснення його місця в нашій історіографії, ні повного списку його работ. Останнє було б тим більш доцільне, що роботи О. І. було надруковано, в значній більшості, по різних спеціальних виданнях і розшукати їх не легко. Поруч з цим доводиться підкреслити ще одно надто різноманітний склад відділу «Матеріалів з громадського та літературного життя України в XIX—XX ст.» куди внесено матеріал хоч і цікавий, але досить далекий від суто-українського життя (тестамент Олександра II).

Н. Мірза-Авакянц.

І. Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. Т. СХІХ—СХХ. Львів, 1917, in 8°, стор. 365¹⁾.

Тільки тепер Харківська науково-дослідча кафедра Історії України одержала де-які книги закордонного видання, що вийшли за час революції з 1917-го року. У Києві ці книги очевидно були одержані, а де-які з них і зрецензовані значно раніше. В числі цих одержаних недавно кафедрою книг, виписаний вище том Львівських «записок», присвячений виключно новим дослідом і матеріалам про Т. Шевченка. Зміст його такий: 1) Стешенко Ів.—Життя і твори Т. Шевченка; 2) Широцький К.—Документи про Т. Шевченка з архіву С.-Петербурзької Академії Художеств; 3) Яшовський М.—Спомини про Т. Шевченка з 1859 р.; 4) Лукіянович Д.—Культь Т. Шевченка

¹⁾ Усі нижче подані рецензії зроблено кафедрою історії Української культури (Ред.).

на Буковині; 5) Брик Ів.—Шевченкова поема «Іван Гус» (перша частина); 6) Гординський Я.—Т. Шевченко і Ж. Красинський; 7) Щурат В. Основи Шевченкових зв'язків з поляками; 8) Франко Ів.—Шевченкова «Марія»; 9) Чілінгіров.—Т. Шевченко по болгарськи.

Найінтересніші і найцінніші для науки статті в цьому томі—В. Щурата та Ів. Брика. З величезною ерудицією, притягаючи новий інтересний матеріал, доводить Щурат вплив революційної пропаганди польської еміграції на творчість Шевченка. Правда, думки автора збільшені, до свого матеріалу він ставиться не досить критично (напр., зізнання К.-М. братчиків). І. Брик, зупиняючись спочатку на оцінці поеми «Ів. Гус», її редакціях і виданнях, вияснює далі генезу і розвиток слов'янофільських думок поета, доводячи таким чином, що на зформування «слов'янофільства» Шевченка не мали впливу ні Костомаров, ні К.-М. Брацтво. Стаття Ів. Франка поверхова, хоч і цікава де-якими вказівками, напр., на іконографічні впливи і т. д. Стешенко Ів. критично переглядає старий біографічний матеріал про Т. Шевченка, доповнюючи новим, що з'явився після відомої праці Кониського. Перегляд біографії Шевченка автор доводить лише до визволення поета з кріпацтва. К. Широцький опубліковує цінний матеріал для біографії Шевченка. Лукіянович і Чілінгіров у своїх статтях про Шевченка на Буковині і у болгар подають вичерпуючий матеріал. Гординський доводить, що вплив Красинського на Шевченка був незначний.

І. Т.-ко.

II. Мих. Мочульський. До генези й пояснення «Інтродукції» до «Гайдамаків» Т. Шевченка. Зап. Наук. Тов. ім Шевченка у Львові, т. 133-й. Л. 1922, на стор. 99—114.

Головним джерелом «Інтродукції» була стаття «Барская конфедерация» в V-му томі «Энциклопедического лексикона» А. Плюшара, виданому у 1836 р. в Петрограді, та II том книжки Ю. Бандтке під заголовком «Dzieje królestwa Polskiego». З них поет брав історичні факти та перетворював їх, коли можна було, на поетичні образи; висновки-ж тих фактів творив він сам, не покладаючись на чужий авторитет. Історичне тло «Гайдамаків», змальоване в «Інтродукції», загалом—вірне.

III. Мих. Возняк. Два співанники половини й третьої четвертини XVIII віку.

У вступі автор згадує думку Івана Франка про «дворецькі пісні» в старих українських співаниках, однак вважає укладчиками цих пісень переважно тих самих баклярів, дяків, мандрівних студентів, що були власниками тих співаників. Далі йде опис двох таких співаників з Галичини. Обидва вони дають варіанти, як пісень духовних, так і світських любовних, а почасти й історичних. Так, тут є старий варіант пісні про «Чайку», початок пісні про Саву Чалого; є й де-які зовсім нові тексти, які й наводяться.

З одної з приміток довідуємося, що автор зготував був до друку третю частину своїх «Матеріалів до історії укр. пісні та вірші» (для XI-го тому «Українсько-руського Архіву») на аркуші двадцять друку. Тут була й чимала збірка укр. світської лірики XVII—XVIII в. з рукописних джерел. Сторінок з сотню було вже надруковано та решта рукопису загинула в друкарні у Львові під час російської окупації 1914 й 1915 р.

П. Т.

IV. Вол. Гнатюк. Людські фігурки з воску. Зап. Наук. Тов. імені Шевченка у Львові. 1919 р. С XXVIII, ст. 212.

Стаття малює нам цікаву сторінку з галузи ворожбитства або магії, переважно тієї її частини, що розповідає про те як насилали шкоду—цей спосіб чаровання ще й досі знаний серед українців.

Автор опублікував частину буковинського ворожбитського рукопису, що був у нього в руках—а саме ту частину, що говорить про чаровання з людськими фігурками. Звичай цей, як чув автор, існує ще й досі серед гуцулів над Білим Черемошем та його допливами, одну таку фігурку обіцяли йому дістати для Музея.

Як говорить наведений автором уривок з рукопису, чарують на людських фігурках кількома способами: або за допомогою виліпленої ворожбитом фігурки з воску,

житного хліба, глини, що малює постать ворога, через яку ворожбит пробиває «шпичку з дубини або тернини», потім цю фігурку він перегортає, примовляючи, в огні на всі боки. Як думає нарід, від цього нападає на людину «великий біль», так що вона може навіть нагло померти, коли їй не доможуть негайно.

2-ий спосіб такий—забивають у таку фігурку «цвяшки, голки, кілочки» та потім таємно закопують її під порогом ворога.

За народніми переказами, як що вчасно не допомогти, то людина помирає від опуху у всьому тілі.

3-ій спосіб такого чаровання призводить до того, що ворогові робиться шкода часткова—беруть павука, перетягають поперек нього нитку та придавляють його. Він пускає рідину, в якій мочать нитку, висушену перед тим на сонці. Потім цю ниткою відміряють ту частину тіла ворога, якій думають зробити шкоду, обмазують нею спійману жабу та кидають її у болото. Ось ота частина тіла, яку відміряли ниткою, хворітиме у ворога, доки він не дістане ліків. Щоб довести запозичення таких звичаїв та те, що вони є мандрівні, автор наводить витяги з народньої бретонської пісні, де також згадується про воскову фігурку, в яку повколювали шпильки, тільки її христять, як живу дитину, куми в попа. Дівчина, що виліпила отаку фігурку з воску, бажаючи смерті своєму батькові, христила її, доглядала як живу дитину, ховаючи її у скрині. Коли ж батько її знайшов оцю фігурку у доньки, то її спалили за це.

За писаним законом середньовіччя, усі європейські держави з 13-го до кінця 18-го віку карали у такий спосіб не один десяток тисяч неповинних жертв, що їх визнали суд та люди за відом і знахурів. Такий точнісінько закон існував і на Україні, де було Майдебурзьке право. Але судді звичайно заміняли смертний присуд оплатою на користь церкви або очистительною присягою, бо не вважалося за гріх знати таємниці чаровання, й розглядали тільки, з якою метою—гарною чи поганою—вживалося чаровання.

Так 1-ий раз присудили, спалили чарівницю 1652 р. в Переяславському полку, у Баришполі, де жінку Овдіюху Трасчиху спалили за те, що вона, мовляв, насилала хворобу на людей. Такі самі випадки були і в Полтавському полку і в Гадяцькому в 1700 р. і в 1758. У 1693 році Полтавський полковий суд ухвалив спалити чарівницю за те, що одна чарувала та й інших тому вчила, так «шерсть собачую і кошечую і рвала і палила, замкнувши замок, укинула в посудину з водою, умивалася тою водою перед сходом сонця та примовляла: «як сей замок замкнен есть, так людей, котрі на мене злость якую будуть говорити, язык і річ і мову аби замкнуло». Але смертну кару було замінено на вигнання та конфіскацію усього майна, за проханням ворога. І таких присудів менше суворих, як говорить автор, було чимало. Що до самосудів, то вони, як зазначав автор, як і американський лінч, нічого спільного не мали з судовим законодавством.

Р. Данківська.

В. Василь Щурат. Людські фігурки з воску. Зап. Наук. тов. ім. Шевченка Львів, 1919 р., с. 217-219.

У статті, що має таку вагу, як і попередня, зазначається, що наведений В. Гнатюком звичай псувати ворога за допомогою його фігурки з воску, що належить до старовинних та поширених звичаїв в Європі, про котрі два відомості М. Ф. Сумцов в його «Культурних переживаннях». не змальовано останнім цілком докладно що-до поширення його в Західній Європі та Польщі. через яку він перейшов до України. Треба визнати, що оцей звичай поширювала у Західній Європі та Польщі римсько-католицька церква—цю думку вже раніше, як каже автор, висловив Барвинський. З повідомлення Барвинського, що його наводить автор, видно, що римляни знали цей спосіб чаровання на восковій фігурці. У Франції еретики, що їх переслідував король Карл IX, бажаючи йому смерті, кололи різними струментами воскову фігурку короля, насилаючи на нього хворобу та смерть.

Автор наводить повідомлення Вальтер-Скота, що, мовляв, смерть одного короля у Шкотії приписували саме такому чарованню. За те, що виливали воскові фігурки людей, щоб забивати їх, закон Генріха I в Англії призначав кару. Булла папи Івана XXII сприяла популяризації у Польщі різних відомостей про чаровання за допомогою людських фігурок з воску. Римсько-католицька церква приписувала силу чаровання чортів, та за його служників визнавала еретиків Папа Іван XXII підмовляв у 1320 р. інквізитор Каркасоні, пізніше ж польського короля та гнізненського архієпископа нищити еретиків та ворожбитів, надто тих, що христять фігурки з воску. Судові

процеси над ворожбитами у Польщі були наслідком отаких виступів папи, і вони збільшилися в 16—18 віці, в зв'язку з тим, що з'явилися релігійні секти.

Але тому що серед польської шляхти було поширене релігійне сектанство, то вона не давала церкві змоги виконувати присуд судовий, коли справа торкалася шляхтича.

Це-ж було причиною і того, що шляхта в аналогічних процесах з селянством стояла за останніх тим більше, що смертна кара селянина могла позбавити шляхту робочої сили. Оці самі уваги про польську шляхту мали значіння, як каже автор, і для України, чим з'ясовується те, що на Україні надзвичайно рідко присуджували до смерті за ворожбитство, що зазначив і Гнатюк.

Папською буллою 1738 р. було об'явлено ворогами церкви масонів за нахил до магії та алхімії. Такий же погляд на них був поширений у Росії за Лизавети, де вважали, що вони мають силу забивати людей за допомогою ворожбитства. Ім приписували, за повідомленням Пипіна, що його наводить автор, силу забивати усіх, хто кинув масонство—за-для того, щоб наслати смерть на таку людину, прострелювали її портрет.

Навелені В. Гнатюком та В. Щуратом випадки насилання шкоди за допомогою людських фігурок з воску, хліба, глини і т. інш., зроблених з примовленнями, могли з'явитися на Україні не тільки після запозичення, про це є вказівки в обох статтях. Вони могли виникнути паралельно та самостійно, бо звичай насилати шкоду на людину за допомогою її фігурки, існує у різних народів по всьому світі, що іноді живуть дуже далеко один від одного та нічим не зв'язані між собою.

Вказівки на такі звичаї у інших народів наведено у Ц. Н. Харузіної (етнографія 1 в., М. 1909 р., ст. 82, 530, 540, 543), як і в М. Ф. Сумцова (Культ. переж. ч. 112), що його згадують автори обох статтів.

Добре було-б зібрати отакі фігурки по різних місцевостях України, де існує такий звичай.

Р. Данківська.

Крип'якевич. Український державний скарб за Богдана Хмельницького. Записки Наукового Товариства ім. Шевченка т. СXXX Львів, 1920 р.

Відомості про український державний скарб за Богдана Хмельницького, автор збирає по різних джерелах. Але цих джерел дуже мало і в них є тільки відірвані вістки на цю тему. Студія поділяється на три частини:

1) Державні маєтності, 2) податки, 3) організація скарбу.

В першій частині автор перераховує маєтності державні воеводства Київського і Брацлавськ., що були королівщиною до Хмельницького. Автор робить здогади, що думав зробити з цими землями Хмельницький, але у нього немає фактів для їх твердження.

Далі перераховуються маєтності римсько-католицької церкви, шляхетські, що теж дісталися державі.

В другій частині розповідається про податки. Автор переглядає яким податкам підлягали українські землі перед козацьким повстанням. Далі каже, як з Хмельниччиною змінилися класові взаємовідносини і хоч гетьман намагався відмовити старі польські порядки що до податків, це йому не вдалося. Вістки про те, які податки збиралися на Україні підчас Хмельниччини, дуже скупі.

В третій частині автор каже про організацію скарбу. Знов автор бере організацію його перед революцією. З де-яких вісток автор робить висновок, що за Хмельницького на Україні державні доходи йшли головно з посередніх податків. Він вказує, які були головні витрати скарбу в ті часи, хто збирав їх, як ставився Московський уряд до українських доходів.

Стаття займає всього 33 сторінки. Хоч по цьому питанню ми маємо дуже мало джерел, але і ці джерела розробити докладній, бо питання про скарб України—надзвичайно цікаве питання.

О. Водолаженко.

І. Крип'якевич. Археографічні праці Миколи Костомарова. Записки Наук. Тов. імені Шевченка у Львові т. СXXVI—СXXVII. Львів, 1918 рік.

Автор робить спробу «оцінити заслуги Костомарова на полі видавництва історичних джерел».

Насамперед автор переглядає питання про те, де знайомиться Костомаров з методом наукової праці, і приходить до того висновку, що «до праці, опертої на

джерельних студіях, привів Костомарова мабуть не університет, а скорше лектура історичних творів на українські теми». Далі автор уважно стежить за Костомаровим в його праці над архівними матеріалами, зазначає хиби видань історичних джерел. І яко основну причину цих усіх хиб, автор вважає основні історіософічні догляди Костомарова. «Я прийшов до переконання, що історію треба досліджувати не тільки із мертвих літописей і записок, але й у живім народі»—оці слова Костомарова змальовують нам, чому видання Костомарова не такі, як «видання інших археографів, що з переконання були істориками і тільки істориками». Ось тому Костомарів насамперед «дає першенство джерелам з побутово-культурним характером, а поминає мовчки найважливіші політично-дипломатичні акти».

Але, справедливо зазначає І Крип'якевич, не вважаючи на всі хиби цих видань, ці видання є великим вкладом в українську археографію.

Яко додаток до статті, йде перелік усіх архівів і бібліотек, де працював над архівними матеріалами Костомарів.

М. Г.

VIII. Студинський К. Д-р. Гр. Яхимович в ролі цензора. (СХХVI—СХХVII, 277—282).

Рядки статті К. Студинського оповідають про дію з першим перекладом Ламартина. Невідома людина переклала у Львові (в 1838 р.) уривок з Ламартина (про обов'язки пароха) на ц.-сл. мову, щоб видати печатно, для вжитку школярів семінарії. Цензура (др. Гр. Яхимович) заборонила дух. Тодішня духовна влада, пройнята клерикалізмом, не могла погодитись з тим, щоб було видано уривок з Ламартина, присвячений питанням духовної практики. Припускалося лише у даному разі зачіпати питання лише богословом. До статті додано урядову переписку в справі перекладу.

Ів. Єрофіїв.

IX. Д-р Василь Щурат. «Філософічна основа творчості Куліша». В 25-ліття смерті письменника. Львів 1922 накладом автора.

Про цю книжку чути було вже давно, але тільки зараз Катедра Історії України дістала її в Харкові. А тим часом вона цікавила, бо тільки тепер прийшла можливість, хоч скільки-небудь об'єктивного вивчення творчості П. Куліша. Звичайний, пануючий погляд на П. Куліша, почасти опертий на його власні признання, полягав у тому, що властиво Кулішів було два. Куліш першої половини творчості, захоплений козацькими думами, поезією Шевченка, сам народник, націоналіст і закоханий в українській старовині, письменник. Другий Куліш «зрадив» своїм колишнім ідеалам, лаяв козацтво та його співця Шевченка, вихваляв Петра I та Катерину II, зробився русофілом, полякофілом і врешті туркофілом. Українське національно-демократичне суспільство йому цього простити не могло й відкинуто його від себе. В свою чергу Куліш, назвав тодішніх письменників писаками-гайдамаками, азіятами й заховався на своєму хуторі. Там він виявив надзвичайну енергію, зробив багато перекладів на українську мову, написав багато творів, але ці останні вирили ще дужчу прірву, між ним та суспільством. Так воно лишилось і після його смерті. Критики визнавали все значіння першої половини його творчості, дивувались його енергії, вихваляли за переклади, але там, де Куліш був Кулішем ні прийняти, ні зрозуміти не могли. В 1900 р. д-р Осип Маковей, з приводу туркофілства, Куліша, зумів тільки поглузувати мовляв «Найшов собі Куліш церковцю богу молитися...» (Щур. op. cit 97) а С. Томашівський («Маруся Богуславка в українській літературі». Львів 1901) скористався нагодою сказати такий каламбур: (Куліш був) «в історії — ідеалог без синтези, у філософії — фантаст без ідеї, в суспільнім життю — народник без демократизму, в національнім — культурник без розуміння ходу культури, в політичнім — український патріот, що ненавидить Україну з любові для неї, а ненавидячи — шкодить їй». Подібну-ж оцінку творчості Куліша останніх років дав Д. Дорошенко вже в 1918 році. Але час ішов, проминули перші роки революції й для націоналістично-козакофільських інтелігентів, прийшов час важкого похмілля. Вони побачили наочнo, що просто собі національного демократизму для роз'яснення життєвих питань зовсім не досить. До того-ж в еміграції для роздумування малося часу досить. І от той же С. Томашівський в 1922 році пише статтю «Куліш і українська національна ідея» («Під колесами історії»). Нариси і статті. Берлін 1922), де він робить переоцінку своїх поглядів на Куліша. Результатом цієї нової ситуації є й ця книжка В. Щурата (хоч, правда, автор свідчить, що він висловлював подібні-ж, що і в цій праці ідеї ще в 1908 році

в трьох лекціях про Куліша, читаних у львівській «Академічній Громаді» (ib. 98). І характерно, що автор вибрав як раз філософічні думки Куліша. Він вважає, що Куліш далеко переріс свій час, що він є поетом «затрішнього дня, який на довго заслонить собою все, що створено в українській літературі до нього» (ib. 6).

Але в чому ж полягають філософічні основи творчості Куліша? Куліш був пантеїстом. В цьому пантеїзмові, перш за все, він був під впливом Байрона й особливо Шеллі, а далі доходив до самого джерела їхньої філософії, до Спінози, якого він сам вивчав, та почасти до Берклі. Згідно з пантеїстичними поглядами, Куліш вважав, що природа й бог одне. Через це кожна конкретна форма релігії є вузькість, що викликає розбрат та ворожнечу. Через це Куліш гостро повстає проти попів та вихваляє терплячість до чужої віри в турків XVI віку. Бог або природа є гармонія, через це й завданням людини є цю гармонію усталювати на землі, здійснювати в історії. Всі національні та соціальні суперечності повинні полагоджуватись не війнами та революціями, а любов'ю, освітою культурою. Через це, кожне поширення культури є добро, навіть тоді, коли вона поширюється надси́льством. Це звичайно, суперечність, але необхідна, бо загал людський високо піднятий не здібний, а тому вищі люде, навіть вища одна людина, як от турецький султан, Катерина, Петро й т. и. повинні силою цю любов та справедливість запроваджувати. В цьому здійсненні божественної справи любови на землі головну роль мусить грати жінка. Через це культ жінки у Куліша. Щурат дуже цінним літературним аналізом вказує якими шляхами ці ідеї переливались у Куліша, усталює вплив на нього Красова, що перейшов до Київського професором в 1837 році й належав до гуртка Н. Станкевича, вказує на близький зв'язок з творами Ю. Словацького, на вплив на Куліша польського критика М. Грабовського та польського гуртка в Києві, що коло нього купчився. Врешті Щурат розбиває туподумний погляд, ніби Туреччина в XVI віці була варварською країною наводячи й джерело, звідки Куліш міг черпати свої відомості про неї, а саме з листів-реляцій Бусбека, посла німецького цісаря Фердинанда I до Сулеймана. Цей Бусбек пробув у Туреччині 8 років (1554—1562) й описує культурне, освітнє життя тодішнього вищого османського суспільства, його тонку вихованість, толерантність, любов до квітів, пише про легкість турецького гніту над друговірцями. Там же він розповідає про подругу Сулеймана відому Роксолану. Словом з наукового погляду книга Щурата цінна.

Але чому-ж ця філософія мусить обов'язково зробитись майбутньою? Я гадаю, що в книзі й на це є відповідь.

З приводу філософії Куліша В. Щурат між иншим каже: «Яке воно згідне з наукою Спінози про субстанцію в її модифікаціях (одинацях), що є вічні, непропаші та й яке воно для нас вічновартне, особливо в хвилях припливу песимістичних настроїв!» (40—41).

Звичайно про соціально-економічний аналіз у Щурата не може бути й мови. Але він дає для цього цінний матеріал. Я гадаю, що й ми вже настільки далеко відійшли від Куліша, що і в нас дослідники могли б «без гніву й ненависти» дати йому належну історичну оцінку.

Р. С. Що неприємно вражає у Щурата, це його транс. кріпція англійських імен. всі ці Шелей, Берклей і врешті Сутей (Це має бути поет Роберт Соуті Southey). Так само «Спіноца».

Звичайно це ймення пишеться через Z, але за «ц» його не вимовляють навіть німці, а, здається, вже остаточно визнано, що чужомовні ймення треба передавати так, як вони вимовляються.

А. Ковалівський.

Х. Ревакович Т. Лукіян Кобилиця. (СХХVI—СХХVII, 265, 267).

Як відомо, О. Федькович оспівав гуцульського героя в поемі «Лукіян Кобилиця» Кобилиця, газда з Буковини, 10 років боровся за гуцульські права, яких вкорочували дідичі. Ревакович подає відомості про Кобилицю, котрі він у свій час одержав від П. Пірожки, секретаря староства, що сам приймав участь в розв'язанні питання, про гуцульські бунти.

У 1842 р. гуцули перестали робити панщину, заволоділи дідичівськими лісами, повиганяли побережників то-що. Головою причиною незадоволення були великі данини, що збирали тоді пани, також гуцули хотіли мати вільні ліси й пасовиська. Головою повстання був Кобилиця. Нарід переховував його. В статті Р-ча знаходимо, між иншим опис зовнішнього вигляду Кобилиці. Стаття цікава, що до питання про опришків й подільського ватажка Кармалюка.

Ів. грофів.

XI. Гординський Я. Перша спроба хрестоматії з укр. літератури.

Цікава стаття, присвячена хрестоматії відомого перем. крилошанина Ів Могильницького, яку знайшов В. Щурат у бібліотеці перем. гр.-католи. капітули. Хрестоматія мала бути складовою частиною «Вѣдомости о русском языкѣ» Могильницького. Маємо лише опис заголовків. Зміст хрестоматії дуже цікавий. Читач міг знайти в ній цінний матеріал для знайомства з укр. історією та літературою. Між иншим знаходимо: Статут В. Кн. Литовського (розділ VI); письмо святого переведа Фр. Скорини, де-що з «Апокризиса» Хр. Броневського з «Вінця» А. Радивіковського, з «Ключа разумѣнія» Галатовського, з богогласника, вид. 1790 р., з «Енеїди»—низка текстів, де-що з Граматики, Павловського (1818 р.—яку зараз дуже трудно знайти) Уміщено з неї мало бути пісню «Гомін, гомін по діброві» та вірша «Вакула Чмир». Далі мали бути артикули братства, матеріали з лексикону беранди. Найбільш уваги Могильницький звернув на грамоти, переклади з Скорини, на Котляревського. Студинський порівнює пам'ятник з хрестоматією Й. Левіцького (1834 р.), який безцеремонно користався працею Могильницького. Діслідник тут каже: «Живим духом віє від хрестоматії Могильницького, його замилювань до віршів, стремління дати справжні зразки народньої пісні, приміри народньої мови в літературі». Хрестоматія, на погляд Студинського, мала доцільний план виказати історично вплив справжньої укр. мови в письменстві.

Ів. Єрофіїв.

XII. Барвінський О. Примірник укр. баллад Костомарова, з присвятою І. Срезневському. (СХХVI—СХХVII, 263—264).

Читаємо про примірник книжки «Укр. баллади І. Галки», Харьков 1839. На примірнику надпис рукою Костомарова: «Изм. И. Срезневскому 21/iv 1839 г.». Барвінський зацікавився питанням, як примірник міг потрапити до Львова. Гадає, що Я. Гамов, Срезневський передавав його Головацькому або потім переслав. Срезневський у 1839 р. був у Бершаді, Празі, Львові. У Львові Срезневський примітив інтерес до Корсуна, Квітки. Стаття Барвінського—невеличка сторінка з культурно-літерат. відносин між Галичиною та Україною, у першій полов. XIX ст.

Ів. Єрофіїв.

VIII. Барвінський О. Погляди М. Костомарова на задачі укр. інтелігенції і літератури. (СХХVI—СХХVII, 81—103).

В статті простежено інтереса Костомарова до питання про необхідність рідної мови у школі (Основа 1862, мысли южнорусса—о преподавании на южнорусском языке), необхідність утворення наукової української мови, перші шкільні підручники.

К-в з одного боку проти таких поглядів, що висловлені в напрямі циркуляру Валуєва, з другого, слідом за Драгомановим,—проти Гамлетства. Література українська—є виключно мужицька, треба ознайомлюватись з простим народом а народіві—вчитись на рідній мові. Література повинна у купі з інтелігенцією передати всі скарби культури. Особливу надію К-в покладає на тих інтелігентів, що вийшли «з простої мужицької породи». Поки-що, К-в визнавав необхідність у першу чергу популярних книжок.

Додаються згадки про Костомарова, який двічі займав унів. катедру й двічі зходив з неї, завдяки своїм україноф. поглядам.

Ів. Єрофіїв.

XIV. Возняк М. Діялог Й. Волковича з 1631 р. (СХХIX, 33—79).

Й. Волкович був вчителем при братській школі у Львові. Як викладач поетики писав й вірші. Діялог носить назву «Разсуждение о муцѣ христа». П'єса підходить до пассіональних драм, яких досить вже було тоді у Польщі, ще у XVI ст. Початок йде від «Christos paschon». Возняком подано докладний реєстр цих драм у Львові.

Волкович користувався польським джерелом (сила полонізмів). Стаття Возняка чимала і, звичайно, докладна—чого й можна було сподіватись від знавця старого укр. театру.

Ів. Єрофіїв.

XV. Гординський Я. «Владимір» Т. Прокоповича. (СXXX—СXXXII)

Стаття Я. Гординського цінний дослід над одним з періодів літерат. діяльності Т. Прокоповича. До цієї пори ми знали лише працю Тихонравова та рядки у Чистовича, Морозова, Самаріна, Резанова. Тут перегляд питання й встановлення нового погляду на п'єсу. Щоб вирішити справу автор використав усю літературу про Т. Прокоповича, й тому стаття має також чимале бібліографічне значіння. У першому розділі знаходимо відомості про Прокоповича у часі написання «Владимира». Дуже докладно про педагогічну діяльність письменника, відношення його до Понтана й взагалі до старих поетик. Гординський доводить, що Прокопович мав на меті очистити теорію поезії від схоластичної формалістики.

Цікаві й рядки що до біографії Пр-ча, де зведено до купи увесь відповідний матеріал, особливо що до історії з Лопатинським, Родишевським і наближено Прок-ча до прогресивної партії. Дуже інтересно, що раціоналізм Пр-ча автор розглядає як традиційний на Україні, згадуючи у даному разі історію сект на Україні у XVI—XVII ст. Другий розділ присвячено—розгляду самої п'єси. Досліджено її по новому (шостому) рукопису, якого віднайшов Щурат. У збірнику, де він міститься, є й другий цікавий матеріал (виклади Пр-ча з реторики, фізики, філософії й поетики). Писано рукописи укр. мовою XVIII ст. «До того, каже Гординський, він писаний для України (передовсім для студентів київ. академії) і змістом звязано тісно з Україною, чому й являється твором безперечно українським, і того факту не в силі затерти пізніша діяльність Т. Пр-ча вже на московському ґрунті». Ідея найясніш проглядає в новому рукописові твору. Майже усі дослідники пояснювали п'єсу «пізнішими» подіями, злучували тому з особою Петра Першого й лише де-що відносили на долю України. На погляд Гординського, злучування з Петром треба залишити на боці. Драму присвячено Мазепі і у «Владимірі» відбилась його особа. IV розділ продовжує розгляд п'єси й трактує переведення її ідеї.

П'єсу поставлено з приводу надвідання школи Мазепою. Присвята її особі Мазепи не є одинокою. Гординський згадує «Tractatus theologicus.. in C. Kijow Mohil. Mazepiano exhortatus», рукопис «Arctos in Parnasso Moh. Mazepiano exorta», «Виноград» Мокрієвича (1698 р.). На кінці маємо дуже великий розділ про вплив на п'єсу з боку Плавта, Сенеки, італійської драми, польських поетик й польськ-ого світського театру. Тут теж використана відповідна література, нове є ж—про ознайомлення Пр-ча з італійською драмою у часи перебування в Римі, в колегії св. Атанасія. Цікаво також, що автор помічає й вплив «Синопису» Гізеля (розділ «О ідолѣх»), а також звязує з богословськими трактатами самого ж Т. Прокоповича й другими його творами.

Закінчує дослід Гординський вказівкою на вплив «Владимира» на укр. драмат.-літературу у XVIII ст. («Іосиф, Патріярка-Лаврентія Горки», п'єси Казачинського, Лашевського («О тщете мира сега»), Кониського, Щербацького («Фотій»). Однак у всіх цих творах, додає Гординський, не було такого звязку з життям, як у Пр-ча. Зв'язок з ним знаходимо лише у Котляревського.

До розвідки додано нового текста «Владимира».

Хто хоче дослідити особу Т. Прокоповича—не може минути студії Гординського.

До статті Самаріна, до розвідок Морозова й Чистовича приєднався ще один твір, про який зараз була річ.

Ів. Єрофіїв.

XVI. Щурат В. Пісня про повстання Мартина Пушкаря (1658). (СXXXIX, 95—105).

В статті читаємо коротку історію М. Пушкаря. Розглянуто-ж пісню з «Bukiet Literacki» (Варш. 1851) Пісню складено в середовищі, прихильнім для Пушкаря, а врожім для Виговського. Є відгомін універсалів Виговського. Пісню Щурат звязує з думами про Голоту, Андибера: «Для простого народу й козацтва ляхами були всі козацькі старшини, всі срібляники-дуки... Як і в думах, так і в пісні про повстання Пушкаря всі відступлення від історичної правди сперті на наївний вірі народа, яка дає їм у своїх межах—свою печать правдивости». Знаходить автор зв'язок пісні з думами й формальний (нерівномірність віршів, залежність періодов від риму, реторизм то-що). Вказівка цінна й є додатком до статті Ф. Колесси про будову дум (Матеріали до укр. етнології XIV ст.). Цікаве закінчення статті: «Пісня про Пушкаря є думою, думою забутою й nereestrowanoю доси». Дума повстала на погляд Щурата безпосередньо після факту.

Ів. Єрофіїв.

XVII. Іван Крип'якевич. Серби в українському війську 1650—1660 р.р. Записки Наук. Т-ва ім. Шевченка. т. СХХІХ, Львів 1920 р.

У цій статті, написаній переважно на підставі «Актів Ю.З. России», автор стежить за тим, як в гетьманщині вже за часи Хмельницького стало питання про постійну армію, а такою армією могло бути тільки наємне військо. У цьому наємному війську велику вагу мали чужоземні елементи. Ось саме про участь сербських загонів у подіях 1650—1660 р. і розповідає Крип'якевич.

Тут І. Крип'якевич спиняється на постатях видатних керівників сербських загонів. Розповідає він докладно про Івана Юровича Сербина, що з'явився до війська козацького за Хмельницького. був далі прибічником Виговського, брав участь в отій бурхливій боротьбі, що розпочалася на Україні в часи руїни та нарешті загинув в боротьбі з поляками. Далі йде мова про загони сербського війська при брацлавським полковникові Дрозденкові та згадка про волоські відділи Звичайно, що на підставі тільки того матеріалу, який узяв І. Крип'якевич, ледве чи й можна було написати ширшу статтю на згадану тему, бо в цій своїй статті авторові доводиться часто-густо тільки ставити питання, як от про наєм, про те, які гроші діставали наємні загони, про їхню організацію, але не відповідати на них.

Звичайно, що й висновок авторів, що «ватажки наємних відділів, навіть ті, що дістали уряди полковників, не мішалися до політичних справ України. Їх орієнтація була проста: іти за наказами свого вождя, гетьмана», треба обмежити, бо того матеріалу, який використовує автор, замало для такого висновку. Та й сам автор себе обмежує «тільки тоді, коли Україна ділилася, і гетьман виступав проти гетьмана, вони приходили в сумнів».

М. Г.

XVIII. Михайло Тишкевич. Василь Тишкевич, воевода підляшський, маршалок господарський і гетьман дворний В. Кн. Лит.-руського (1523—571). Записки Наук. Товариства імені Шевченка, т. СХХІХ. Львів 1920.

У цій історично генеалогічній розвідці йде мова про видатну постать литовсько-руського феодалу часів, коли цим феодалам довелося провадити рішучу боротьбу проти «польської демократичної шляхетської нівеляції». Дуже уважно та старанно стежить автор за кожним видатним кроком Василя Тишкевича, і може найбільшу цікавість мають сторінки, де йде мова про Люблінський сойм, про опір, який чинило литовсько-руське магнатство цьому сойму; бачимо, що кільком магнатам, серед яких Тишкевич стоїть майже на першому місці, навіть кари довелося зазнати за цей опір.

Робота Михайла Тишкевича досягає своєї мети, тоб-то вияснює діяльність В. Тишкевича на тлі тодішнього життя.

М. Г.

XXI В. Щурат. Жерело звісток Гендльовіка про запорожців. Записки Наук. Т-ва у Львові, том СХХVІІІ. Львів, 1919 р.

Про те, як жили запорожці в часи свого пробування в Банаті над Тисою, ми маємо дуже мало звісток. Ось тому великої ваги надавали вчені німецькі брошури «Ausführliche und wahrhafte Schilderung der Saporoger Kosaken von Fähnrich von Händlowick der sich geraume Zeit um die Gegend und der Wohnungen dieser Leute aufgehalter hat», надрукованій 1789 р. І ось В. Щурат зазначає, що Гендльовікова брошура є «по prostu безсоромним плягіятом» статті «Saporoger Kosaken» уміщеної у «Wiener Taschenkalender zum Nutzen und Vergnügen auf das Jahr 1788». За автора цієї статті у календаріку В. Щурат визнає «українця, хоч і з офіційно-російськими поглядами на Запорожців», тоб-то таким автором найскоріше міг бути совітник російського посольства у Відні Григорій Іванович Полетика, що пробував у Відні 1788 року.

М. Г.

І. Франко. Смерть Каїна. Вступна стаття П. Филиповича. Вид. «Слово». К. 1924 стор. 66.

Стало вже загально прийнятим твердження, що найменш повелося досі в нас Франкові—першорядному письменникові, що по праву займає, мабуть, друге, після Шевченка, місце в письменстві нашому і досі в більшій частині навіть художньої своєї творчості залишається невідомий для широкого кола читачів. Оце тільки недавно ви-

давництво «Рух» дало першу книжку «Творів» Франка, і треба щиро побажати, щоб цю важливу справу було як мога швидче доведено до кінця. Тому доводиться особливо вітати кожне видання одного з творів Франка, бо кожне з них робить необхідне діло—наближує великого революційного письменника до мас, що їм все своє життя хотів він служити.

Київське видавництво «Слово» спинилося на маловідомій поемі Франка—«Смерть Каїна». Найближчим приводом для такого вибору (коли для цього потрібний привід) з'являється недавній столітній ювілей смерти Байрона, що в свій час дав таке оригінальне й революційне освітлення світовій легенді про Каїна. (До речі: «Слово» разом з «Смертю Каїна» Франка видає й «Каїна» Байрона в перекладі Євг. Тимченка). «Смерть Каїна» належить до філософічних поем Франка і з'являється ніби продовженням славетної трагедії Байрона. Розуміння Каїна—Байронове типове для романтизму. Змістова канва для драми—старий апокриф про Лемеха, одного з нащадків Каїна, що випадково стрілою вбив Каїна. Але смисл драми, яко філософічної,—не в розвитковій дії. Каїн після вигнання, самотній, знесиленний, знову хоче хоч побачити рай. Він бачить його здалеку, з високої скелі, і бачить ті дерева, що добре знав їх з оповідань батька: дерево життя й дерево знання, добра і зла «Тисячі людей і мільйони» тягнуть походом безмірним до дерева знання...

Всі рвуться, топчуться, падають, встають
І шарпаються вгору, щоб захопити
Хоч плід один, хоч кисличку одну
Із дерева знання. Потоки крові
І море сліз значить їх путь,—дарма!
... А вкусивши
Отого плоду, кожний ще лютіший
Стає, озвірюється на весь світ,
Мордує, ріже та кує в кайдани...

Знання не дає щастя людям,—і чому це власне так—Франко дає відповідь усією своєю творчістю, як на це влучно вказав автор вступної статті до «Смерти Каїна», П. Филипович—«дає відповідь у творах, де змалював той суспільний устрій, що поділив людство на дві класи—експлуататорів-хижаків і експлуатованих пригноблених робітників». До дерева життя ніхто не йде, а проте тільки тут знайшли-б люди ту велику силу, що дає змогу жити й бути щасливим:

«Чуття, велика любов—ось жерело життя»... Каїн вмірає з ідеєю, що люди шукають в житті тільки знання, яке служить їм для пригнічення одних одними, а між тим в житті є велика «несказана утіха»—любов, що її люди не знають. Він її зазнав наприкінці життя і тому.

«... лежав, немов дитя
Вколисане до сну, простягнувши руки,
З лицем спокійним, ясним, на котрому,
Здавалось, і по смерті тіла ще
Несказана утіха і любов...».

Таким чином ми маємо в поемі типовий розвиток романтичної ідеї, надзвичайно характерний для Франка, для його покоління, для його класи. З боку чисто літературного, мистецького поема ця належить до найкращого з великої спадщини Франка.

До поеми в виданні «Слово» додано вступну статтю П. Филиповича. В нас утворюється вже звичай, перевидаючи твір класичний, супроводити його статтею, що набуває зараз особливого значіння, коли кожний класичний твір вимагає нового освітлення й тлумачення з погляду нашого часу й коли цей твір в умовах нового життя йде в широкі маси, в глухі кутки, до непідготовленого читача. П. Филипович склав уже собі ім'я поважного дослідувача нашого письменства. Нова його невеличка праця—стаття на 16 сторінок—є приклад зразкового й свіжого наукового дослід. Вона з'єднує необхідну популярність з заховаванням усіх суворих методологічних вимог. Вона з'ясовує відношення Франка взагалі до байронізму, характеризує ті риси байронізму, що мали вплив на Франка, знайомить коротенько з темою Каїна в літературі, вияснює детально джерела Франкової «Смерти Каїна» в апокрифічній старій літературі та в новій західній, знайомить з відношенням до «Смерть Каїна» критики, нарешті, з'ясовує ідею твору, аналізуючи її в світлі доби Франка та влучно вказуючи її місце серед Франкової творчості. Видання маловідомої поеми Франка з такою вступною статтею є невеличкий, але справжній культурний камінець в будівництві нашої культури. Не можна ще не зазначити до того, що зовнішній вигляд видання розкішний і разом про-

стий в найкращому розумінні цих слів. Недавно т. Пилипенко писав, що Київ, що-до видання книжок, є «український Ляйпціг». Видавництво «Слово» виданням «Смерти Каїна» підтвердило це як найкраще.

Б. Янубський.

Василь Атаманюк. Жовтень, акварелі 1923 р. Вид-во «Друкар» 1924, ст. 48.

Бувають поети, що першою своєю книжкою віршів здобувають собі одразу поважне, коли не першорядне, місце в літературі. Їх творчість вибухає яскравим полум'ям, дивує і захоплює читачів. Далі їм доводиться тільки підживляти свою творчість і йти відповідно до свого часу. Але таких поетів, що виступають перед читачами вже «готовими», дуже мало. Більшість поетів кожної літератури—це люди, що мусять багато і вперто працювати, щоби здобути собі визнання громадянства. Вони посуваються наперед у своїй творчості помалу, крок за кроком. До останніх належить і автор «Жовтня».

Атаманюк виступив із своєю першою книжкою віршів п. з. «Як сурми заграли до бою» ще 1916 року. Ця книжечка, видана у Відні, звернула була на себе увагу галицької критики, бо обіцяла дати гарного поета, сильного своїм безпосереднім ліризмом. Тут цієї книжки не знають і через те починають творчість Атаманюка розглядати з 1921-го року, зі збірки «Чарів кохання», виданої в Катеринославі. Я мушу взяти першу віденську збірку за вихідний пункт, з котрого автор почав свою поетичну мандрівку, як що маю правильно визначити його досягнення в «Жовтні».

Перша книжка, це данина імперіалістичній війні, вражіння і думки молодого юнака, одірваного од рідні, од праці,—це прокляття війні і її наслідкам. «Вояцькі думки» ворухаться ще несміливо, приховано, «як риба у намулі», коли він «нараз маширує затишним селом», що наче вимерло, а з вікон убогих хатин визирають заплакані матері, чи не побачуть між вояками свого чоловіка, брата чи сина. «Герой» імперіалістичної війни не чваниться своїми вчинками, він проклинає людей і себе: «І ось, медаль на грудях, а на ногах дві кулі, і все це дали люди, гей люди-ж ви нечулі!»... Війна уявлялася авторові, як танок «християнського марса». Вірш «Самотній хрест», як вся згадана збірка—це чи не перший протест українського поета проти імперіалістичної війни. Збірка була свіжа, чула, гаряча. З цього Атаманюк почав, і як був би не збивався на манівці в своїй хворобливій еротичі «Чарів кохання» та її відгомону в третій збірці «Хвилі життя», то зараз не потрібував би відпокутувати «гріхи молодости» і стояв би далі, ніж зараз стоїть. Не знаю, чи хто з наших поетів останніх літ заподівав собі стільки лиха, як Атаманюк своїми «Чарами кохання». Вони зіпсували йому ім'я на кілька довгих років, бо як «Хвилі життя», так і збірка оповідань «Василько» і ин. залишилися якось у затінку ультра-еротичних «Чарів», і критика бачила в авторові тільки одного еротика. Мені здається, що автор уже відпокутував і треба забути «особливо пікантні» місця минулої творчості його, а дивитися на нього, як на автора першої збірки і цієї, що вийшла цього року.

Після книжечки влучних перекладів з єврейських сучасних поетів збірка «Жовтень» являється другою поважною оригінальною книжкою Атаманюка і до її розгляду оце перейдемо. Якійсь критик писав, що коли в збірці поезій знайдеться хоч два-три гарні вірші, то збірку варто прочитати. Я зовсім иншої думки, бо навіть і в найбільш бездарного віршомазі знайдеться два-три пристойних вірші. А що в збірці В. Атаманюка гарних віршів майже половина, то я й раю прочитати її більш уважливо. Збірка витримана в одному дусі, вона цільна. Це осінні малюнки природи з оригінальними порівняннями до сучасного громадського життя. Настрій збірки бадьорий. Це не смуток з приводу того, що вмирає «дочасна краса». «Жовтень» уявляється авторові «творчим, багатим». Адже крім пожовклих листків, що падають додолу, осінь засіває землю зерном, що «дев'ятим місяцем обрадує» землю—новим сходом, новим життям: Квітня і Травня. Жовтень—не кінець і не початок; він—«переміжний мент», що єднає минуле з майбутнім. Од жовтня в природі до жовтня в громадському житті, до Жовтня в революції. Цей останній «перетоплює твори минулого на сплав пружкий, що з його життя викує майбутніх днів монумент». Тому жовтень не тільки нищить і руйнує, «але й творить, але й будує». Картинна паралель обох жовтнів переходить до подробиць у віршу «Каштани». Ці дерева з золотими коронами—«лави золотопогонних примар». Сонце прапор червоний, вітер—бунтар, що «крицевим ціпком по коронах свисне» і... «облетіла бундючність дрібним листом». «Царські емблеми змішалися з глиною». Так «угнує Жовтень минулим майбутнього парости». Ось пожовкле листя, одірване вітром од гілля і загнане

в болото—це нудьгуюче панство, «старого режиму прихильники», одірвані од народу—живого дерева—за кордон, в еміграцію. Мороз зі Сходу червоноармійцем «стинає ножами всю гниль старого» і кричить: «Дай місце новому, свіжому!» «Творчому Жовтню простір! Жовтню дорогу!» І нарешті—сама збірка для самого автора—«Жовтень». В ній він позбувається минулого і сіє нові зерна, що мають зійти колись— новою весною. Такі провідні думки збірки: думки хороші, здорові.

Цікаві в «Жовтні» порівняння:

«Зігнувся, як похмура швачка,
І пильно-бережно нанизує
На дощеві кришталеві струни
Запізнені листки пожовклі.
Мов коліщатка на заводі,
Ритмічно стукає по вікнах,
Згубив, забув поняття: годі!
Шепоче клятви заповітні». (Листопад).

Або: Заграють органи молотілок,
Як годинник, ціли затуркочуть... (Янтарітиме тихий сад).
Тополі у ряд—догори зубки од борон.. (Випила осінь золото сонця),
Клени червоні долоні наставляють вітру... (Берези),
Вітру холодна коса в туманах тягучих повисне... (Янтарітєме...)
Чеше осінь голі стерні холодним гребнем вітрів,—
Тополі—мов скелети риб... (Чеше осінь...),
Щітка стерень і т. д., і т. д.

Є й теплі ідилічні мазки, як, напр.:
Під призьбою кури прищулюють око,
Зорко на хатні двері—
В хаті та в серці глибоко
Теплі сфери... (Зуби гілок...).
Хати присунуться ближче до клунь,
Степ од села втече далі...
Бабине літо у срібну ткань
Сповие селянські печалі...

(Янтарітєме...).

Я не зміг згадати всього, що в збірці варто уваги, бо рецензія вийшла й так надто великою, я ще мушу перелічити і хиби збірки, а їх таки є чимало.

Насамперед: у збірці чимало «філософування» і то невдалого, напр.: «Стоїть буття на час оперте, а час біжить». Що це значить? Виходить, що час веде життя, а воно як раз навпаки. Час існує лише як привид нашого мізку, без нього, як і без «життя», ніякого «часу» нема». Як же на нього може бути «опертим» життя? Та й що це за вираз незграбний: «оперте»?

Далі є вигадані образи, надумані: «Зуби гілок дірвлять, мішки туману і юшки брудної ллеться слякоть (sic)» або «Ніч наточила чорної смоли зі срібних дойок на небі». Взагалі в «Жовтні» гіпертрофія образів, така шкідлива для автора. Ця збірка повинна була бути більш емоційальною, а не такою картинною. Ато вона подекуди нагадує творчість «імажиністів», котрі, до речі, вже одходять од надмірного культу «оригінального» образу з тривіальними виразами. Ритміка збірки багата, різноманітна, але часто вона не відповідає настрою, головню там, де автор хоче орудувати «верлібром», як, напр., на 8—9 стор. Зрештою в Атаманюка це тільки не-літературних наголосів (галицьких), що важко схопити ритм. Слова «викувані» автором, як «нервочуля», «обезлищений», галицизми: «миче» (смикає), «болотними» (болотяними), «скіпка», «слякоть» (русизм)... псують вражіння.

Нарешті чимало є образів з минулого, з «церковщини».

І цих «пожовклих листків» автор повинен уникнути і трохи обережніше ставитися до своїх образів, до мови своїх віршів та до ритму їх.

Збірка «Жовтень» дає надію на третю збірку автора, якої і чекаємо. Перелом відбувся на краще, але раємо Атаманюкові більш опрацьовувати свій вірш, як що він хоче літи далі. А що він зробив чималий поступ наперед, це показує остання збірка і вона впевнює нас, що з Атаманюка буде гарний поет.

І. Майдан.

М. Сріблянський—Етюд про футуризм. В-во «Чорномор» Кам'янець на Поділлі—Одеса 1924 р. (Друкарня в-во «Чорномор», Каліш, табір інтернованих).

Як стара дівка, що втратила надію вийти заміж, перечеитує старі любовні листи, так і Сріблянський тішиться зі своїх статей, яким вже «земська давність» минула.

Але що ж робити політикам, які засуджені революцією на нікчемне існування без всякої перспективи.

«Кам'янець на Поділлі—Одеса», а видруковано в Каліші в таборі інтернованих. Чому не «Н'ю-Йорк—Лондон», або хоча-б скромніш «Прага—Кишеньов»? А тому що, який-же дурень з Польської дефензиви за Прагу, приміром, гроші Сріблянському платитиме.

Хоча брошура й названа «Етюд про футуризм», але, читаючи передмову, переконуємося, що справа не в футуризмі, а в «Московсько-жидівсько-більшовицькому звірстві», яке:

«у своєму знущанні з Українського народу дійшло до верховин блюзнірства: укравши у народу школу, науку, письменство, мистецтво і весь добуток праці, воно випустило на нього зграю кретинів, дало їм друкарський станок і цюке, щоб вони гарчали на українську душу і дискредитували саме українське слово»...

Бідний панок! З цього видно, що його ані на хвилиночку не випускає за колючий дріт Калішського табору для інтернованих «дружня нація» з польської дефензиви. А з друкованого слова дають йому читати «Українську Хату» за 1914 рік і запевняють його, що це остання новина, а його, Сріблянського, стаття про Семенка «перманентно» робить фурор на Україні от вже десять років.

Поплачемо разом з Сріблянським... Дійсно робітники й селяни українські виявили своє «більшовицьке звірство». Вони «украли» в українських паничів школу і з своєї мужицької звички вчать у тій школі по українські аж за ушіма лящити... І науку у есерів та кадетів «украли»... Сіло собі таке мурло засмальцьоване в Українській Академії Наук, а «действительных статских» вигнало... Та й над письменством слід відер двоє сліз вилити... Пишуть вони там всякі, а мужва читає. Хіба мужик може щось путяче читати? Наприклад, «Українську Хату» за 1914 рік? Ні, йому давай про піт, про мозолі, про працю та інші неестетичні речі... Та й з мистецтвом не ліпше.

«Не хочу, каже, з червоного маку на синій перецвітатись».

А слово українське зовсім запаскудили. Як же.

От, наприклад, як треба писати:

«вхопити історичну лінію душі автора».

(«Ет. про фут.» стор. 5).

«Позаяк це поки що»...

(ibid. стор. 6).

Оце по українські! А засмальцьоване мурло хіба стане «хапати історичну лінію»? Та воно швидче за чуба схопить за це щиро-українське речення. Знов таки «позаяк». Хіба зрозуміє «більшовицьке звірство» красу цього слова? А все через те, що вже сім літ, як школу «вкрали».

От тільки трохи не в'яжиться у шановного естета Сріблянського... Пише він в одному місці, що все «звірство більшовицьке»—

«...з їжакувато-остріхуватою шерстю на голові, з волоссям у вухах»...

А трохи нижче виходить, що воно «голе»...

Боюсь, що це темне апокаліптичне місце буде дискусивним матеріалом психіатрам при вирішенні; чому дати перевагу чи сухотці спинного мозоку, чи природженому ідіотизмові.

Ми розуміємо роздратованість сріблянських з тієї нагоди, що 25 мільйонів українських робітників і селян не сидять за дрютами табору інтернованих, але з цим давно треба було помиритись, особливо пригадавши анекдотичну упертість «хохла».

Нагородивши «три мішки гречаної вовни» «про таємне походження естетитики», етики, релігії, філософії та поезії, Сріблянський подає засмаженого «по-калішські» Семенка з гарніром з «Еланів» та «Коряків» і під соусом з «Поліщуків».

Вся біда звичайно в Семенкові. Це він у 1913 році видав більшовицьку книжку за 11 копійок, чим і образив всіх щиро українських крамарів, попів та естетів. Через це саме Сріблянський і видає свою статтю, як історичну розвідку про народження «більшовицького звірства».

Од нині Семенко не просто талановитий поет-комуніст, а апокаліптичний звір, у якого із носа і з ушей і ще відкілясь там шерсть росте і лякає він Сріблянського безсонними ночами, як домовий стару попадаю.

Семенко перехопив, бачите, усе московське «випнуте, наиндичене, вивихнуте». У москалів, бачите, «все гіпертрофічне, незграбне, недотепне, злобне, догматичне, нечесне, полохливе, розпутне». У москалів, як антисемітизм—обов'язково погроми.

Чи знав Сріблянський десять років тому, пишучи ці рядки, що йому доведеться засвоїти все це «гіпертрофічне, незграбне, недотепне, злобне, догматичне, нечесне, полохливе, розпутне» і той антисемітизм, що «обов'язково погром?»

Сором стає за людину, що, перекидаючи старезне барахло, починає милуватись їм.

Ну скажіть, прошу вас, кому цікаво читати статтю, писану десять років тому, в якій говориться про те, що «у нас немає хоч паршивенької школи», що «ми ще не маємо права говорити Українською мовою»? Навіщо це все передрукувати в 1924 році, коли в Українській Радянській Республіці 80% шкіл—українських, коли з державних посад звільняють за незнання мови української, коли за виявлення ворожості до будь-якої нації сажають за ґрати. Брудну лайку, ображеного у своїх «святых» почуваннях, тупорилого міщанина, Сріблянський вважає за цінну вкладку в критичну літературу.

Вилаючи непристойною лайкою протягом 11 сторінок 20-тилітнього Семенка, Сріблянський згадав про свої штатні обов'язки естета і малює майбутнє, коли замість футуризму буде «декламація естетичного духу, зрозуміла вищій породі людей» (до якої безперечно належить і Сріблянський. О. С.). «Тоді буде стояти лише тиша, повна соняшного сяйва, дихання квіток, музики безмовних віршів, краси перехрещених у повітрі промінів» (ст. 22).

Але годі. Не хочу узурупувати права психіатрів!

О. Слісаренко.

Др. Э. Фогель. Карманный справочник по фотографии. Руководство для фотографов-любителей. Издание 7-е. Обработали и дополнил Р. К. Лауберт. Государственное Издательство. Мск. 1924 стор.

Дуже зараз мало в нас звертають уваги на справу розвитку фотографії загалом і зокрема на справу розвитку фото-аматорства.

Маємо проте добрі передумови для розвитку цієї занехаяної справи. Глибоке зацікавлення побутом наших часів, зацікавлення, що захопило маси й вилилося, між иншим, у формі організації могутньої «робількорії», логічно веде не лише до запису цього нового побуту, але й до передачі найцікавіших явищ нашого після-жовтневого життя у формі побутових фотознімків.

Де-що в напрямі цього робиться вже—не чим иншим, як прекрасною постановкою фоторепортажу, через який досяг 125.000 тиражу московський «Огонек», на цю-ж стежку звертають і наші українські журнали—Київська «Нова Громада», «Глобус», «Знання», то-що. Але-ж тут маємо всюди справу використання фотографа-фахівця й дуже зрідка промайне десь фотографія аматора-кореспондента.

Отож вважатимемо цілком доречним згадати на цім місці принагідно й про пекучу справу організації робітничо-селянського фото-кореспондента. Адже, організувавши цю справу, матимемо не аби яку підпору робкорівського руху.

Не мало сприяло занехаянню зачепленої нами справи й те, що аж до останніх часів не було радянського видання на фотографічні теми. Старі-ж видання або-ж розійшлися, або не сягають на периферію.

Отже першим радянським фото-виданням є згаданий в заголовку «Справочник» Е. Фогеля.

Книжка ця безумовно цінна—витримала вона в німецькому оригіналі 37 видань і в російській мові друкується вже сьомим виданням.

Багато місця віддає автор, на початку книги, з'ясованню оптичних підвалин фоторафії, далі переходить до опису фотографічного приладдя, подає докладні відомості про негативний матеріал, дає вичерпуючі поради що-до «темної кімнати», ґрунтовно зупиняється на важливій галузі фотографування експозиції і закінчує першу частину своєї книжки описом негативного процесу та відомостями з кольорової фотографії.

Другий розділ присвячено докладному опису позитивного процесу й зокрема описові вироблення діапозитивів.

Книжка має багато ілюстрацій, подано в ній найважливіші рецепти; матеріал дуже зручно поділено на: загально-приступний (друковано корпусом) і складнішою (друковано петитом). До книжки додано вичерпуючого предметового покажчика.

Має книжка й хиби. Так, наприклад, автор зовсім не підводить суспільної бази під розвиток фото-аматорства і виразів, подібних до таких, як «пленичні камери, удобные, главным образом, для дам» — зустрінемо чимало. До хиби книжки: треба віднести й те, що автор оперує лише відомостями про фото-хемо-продукцію закордонного ринку й зовсім не згадує про наші радянські фото-хемо-продукти, що — візьмим хоч би фото-платівки «Аеро-Фото», чи заводу ім. Семашко — заступають на нашому ринкові закордонні вироби.

Для початкового ознайомлення з фотографією книжка Фогеля мало придатна. Новичок заляканий буде силою технічних назв, описом численних приладдів і мало приступними формулами, це, звичайно, не позбавляє книгу вартості, але ж робить її мало придатною для ширшої роботи.

Отже, край потрібно, видати популярніше видання по фотографії, котрим могли-б користуватися згадані вище наші робсельфотокори, з тим, щоб далі прийшли вони до книжки Фогеля, яку, сподіваємося, де-що переробить ГИЗ для нового видання.

Не завадило-б подбати й про видання популярного фото-порадника українською мовою.

С. Кравців.

ВИДАВНИЦТВО ЦК КП(б)У І НКОСВІТИ

„ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ“

ВІДДІЛ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ

ПРАВЛІННЯ: Харків, пл. Р. Люксембург, № 23, тел.: 8-07, 8-09, 8-11

ФІЛІЇ: Київ, — вул. Леніна, 8; Одеса, — вул. Ласаля, 20; Москва—
Тверська, вул. Огарьова, 14; Катеринослав — Проспект, 117.

Кожна хата-читальня, кожен селябудинок і робітничий клуб
мусять передплачувати такі журнали:

ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ великий громадсько-політичний і літературно-науковий місячник за головною редакцією
О. ШУМСЬКОГО.

ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ містить усе нове, що з'являється на полі художнього, літературно-наукового й політичного життя України Союзу Радянських Соціалістичних Республік і закордону.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

На рік—12 карб., на півроку—6 карб., на 3 місяці—3 карб. з доставкою.

ЗНАННЯ щотижневий науково-популярний і громадський журнал за редакцією І. НЕМОЛОВСЬКОГО.

ЗНАННЯ має метою дати широким робітничо-селянським масам у зрозумілій для них формі найрізноманітніші знання з усіх галузів науки і життя.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

На рік—7 карб. 50 коп., на півроку—4 карб., на 3 місяці—2 карб. 25 коп.,
на 1 місяць—80 коп. з доставкою.

НОВА КНИГА щомісячний журнал критики, бібліографії і книжкової справи за редакцією С. ПИЛИПЕНКА.

КНИГА подає систематичні огляди літератури з різних галузей знання, особливо-ж що до марксознавства, лєнінознавства й українознавства, і тому є постійним порадином кожного, хто цікавиться книжкою, книжною справою чи то зв'язаний з ними.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

На рік—6 карб., на півроку—3 карб., на 3 місяці—1 карб. 50 коп. з доставкою.

ШЛЯХ ОСВІТИ центральний орган Методкому НКО, присвячений питанням освітньої методології, практики, побуту.

ШЛЯХ ОСВІТИ потрібний кожному робітникові освіти, що хоче підвищити свою педагогічну кваліфікацію й слідкувати за найновішими дослідженнями педагогічної думки в СРСР і за кордоном.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

На рік—12 карб., на півроку—7 карб., на 3 місяці—4 карб.—з доставкою.

Передплатні гроші слати поштовим переказом на адресу Відділу Періодичних Видань Вид-ва „Червоний Шлях“—Харків, пл. Розі Люксембург, № 23.

Культурно-освітнім і професійним організаціям широкий кредит.

При колективній передплаті—знижка.

Докладний проспект періодичних видань висилається на прохання
безплатно.

ВИДАВНИЦТВО ЦК КП(б)У і НКОсвіти

„ЧЕРВОНИЙ ШЛЯХ“

ВІДДІЛ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ

ПРАВЛІННЯ: Харків, пл. Р. Люксембург, № 23, тел.: 8-07, 8-09, 8-11.

ФІЛІЇ: Київ, — вул. Леніна, 8; Одеса, — вул. Ласаля, 20; Москва—
Тверська, вул. Огарьова, 14; Катеринослав—Проспект, 117.

**Кожна хата-читальня, кожен сельбудунок і робітничий клуб
мусять передплачувати такі журнали:**

РАДЯНСЬКА ОСВІТА громадсько-педагогічний журнал-місячник
Укрбюра ЦК Робосу і НКО.

РАДЯНСЬКА ОСВІТА обслуговує широкі маси вчителів, подаючи
новини педагогічної думки, політичного життя,
техніки й вичерпуючу хроніку місцевого життя вчителів.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

На рік—3 карб., на півроку—1 карб. 50 коп., на 3 місяці—80 коп.—з доставкою.

РАБОЧИЙ КЛУБ ежесмісячний журнал Культотдела ВЦСПС и Клубного
Отдела Главполитпросвета УССР.

РАБОЧИЙ КЛУБ керіводящий журнал для городского работника Полит-
просвета.

УСЛОВИЯ ПОДПИСКИ:

на год—3 р. 50 к., на полгода—1 р. 80 к., на 3 мес.—90 к., с доставкою. Цена
пробного номера 30 коп.

СЕЛЯНСЬКИЙ БУДИНОК щомісячний орган Всеукраїнськими Будин-
ками Головополітосвіти УСРР.

СЕЛЯНСЬКИЙ БУДИНОК найкращий товариш і порадник політосвіт-
робітника на селі, бо містить методичний
і загальний матеріал сільської політосвітньої роботи, а також дописи з села.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

на рік—3 карб., на півроку—1 карб. 50 коп., на 3 міс.—75 коп., з доставкою.
Окреме число в роздрібному продажу—30 коп. Зразкове число висилається після
одержання 25 коп. поштовими марками.

ДІ РОЙТЕ ВЕЛТ єврейський популярно-науковий і громадський двохиж-
невий журнал.

ДІ РОЙТЕ ВЕЛТ єдиний на Україні єврейський журнал, що має задо-
вольнити культурні потреби єврейського трудового на-
селення України.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

На рік—7 карб. 60 коп., на півроку—4 карб., на 3 місяці—2 карб. 25 коп.—
з доставкою.

Передплатні гроші слати поштовим переказом на адресу Відділу
Періодичних Видань Вид-ва „Червоний Шлях“—Харків, пл. Розв
Люксембург, № 23.

Культурно-освітнім і професійним організаціям широкий кредит.

При колективній передплаті—знижка.

Докладний проспект періодичних видань висилається на прохання
безплатно.

ВИДАВНИЦТВО

„ЧЕРВОНІЙ ШЛЯХ“

ПРАВЛІННЯ—м. Харків, пл. Р. Люксембург, № 23.

ФІЛІЇ: КИЇВ, вул. Леніна, № 8;

ОДЕСА, вул. Ласаля, № 20;

МОСКВА, Тверська, вул. Огарьова, № 14;

КАТЕРИНОСЛАВ, просп. К. Маркса, № 117.

Відділ Періодичних Виданнів Видавництва «Червоний Шлях»
приймає передплату й поширює на Радянській Україні
такі періодичні видання, що виходять
на терені Америки, Канади й
Західньої України:

„УКРАЇНСЬКІ ЩОДЕННІ ВІСТІ“ виходять у Нью-Йорку.

Єдиний в Америці щоденний часопис, присвячений інтересам і
потребам української працюючої еміграції в Америці. Передплата
на рік 14 карб.

„ПЕРЕЦЬ“ виходить у Нью-Йорку.

Сатирично-гумористичний двохтижневик, що виходить замість
популярного гумористичного двохтижневика «МОЛОТ». Перед-
плата на рік 4 карб.

„УКРАЇНСЬКІ РОБІТНИЧІ ВІСТІ“ виходять у Вініпегу.

Єдиний український робітничий часопис у Канаді. Виходить
три рази на тиждень. Передплата на рік 8 карб.

„РОБІТНИЦЯ“ виходить у Вініпегу.

Місячний журнал, присвячений інтересам жінок-робітниць;
містить цікаві статті про жіночий рух, популярно-наукові статті
й ілюстрації. Передплата на рік 3 карб.

„НАША ПРАВДА“ виходить у Львові.

Орган Комуністичної Партії Західньої України. Виходить
що-місяця розміром 5 аркушів. Передплата на рік 6 карб.,
на півроку—3 карб., на 3 міс.—1 карб. 50 к., окреме число—
50 коп.

Передплату слати на адресу Відділу Періодичних Виданнів
почтовими переказами.

Передплату можна здавати й агентам Відділу
після пред'явлення ними відповідних посвідчень.

== НА ==
1925
== год ==

ОТКРЫТА ПОДПИСКА
== НА ==

== НА ==
1925
== год ==

ЕЖЕНЕДЕЛЬНЫЙ КООПЕРАТИВНЫЙ ЖУРНАЛ,
РУКОВОДЯЩИЙ ОРГАН ПОТРЕБИТЕЛЬСКОЙ
КООПЕРАЦИИ УКРАИНЫ, ИЗДАВАЕМЫЙ
ВУКОПСІЛКОЮ

КООПЕРАТИВНЫЙ БЮЛЛЕТЕНЬ

ВСТУПАЯ В V-й ГОД ИЗДАНИЯ,
ЖУРНАЛ СТАВИТ СВОЕЙ ЦЕЛЮЮ

ОСВЕЩАТЬ вопросы кооперативной жизни и политики,
ИЗУЧАТЬ и ПРОВЕРЯТЬ достижения в кооперативной работе,
ИНСТРУКТИРОВАТЬ по очередным вопросам строительства
и практики украинской потребительской кооперации,
ПОМЕЩАТЬ материалы по организацион. и торговой практике.

ОТДЕЛЫ ЖУРНАЛА:

1. Статьи по вопросам теории и практики.	регулирования и кооперация, за рубежом).
2. В Вукопспілке.	5. Справочный отдел.
3. На местах.	6. Официальный отдел.
4. Кооперативная хроника (по Украине; по СССР; органы	7. Библиография.

Для помещения подробных сведений по вопросам торговой практики вводится новый отдел „ТОРГОВЫЙ ЛИСТОК“.

В целях выделения материалов для сельских читателей вводится страничка **СЕЛЬСКОГО КООПЕРАТОРА**.

В 1924 году подписчиками «Кооперативного Бюллетеня» были все райсоюзы, ЦРК, горПО и 3000 сельПО (преимущественно через свои райсоюзы).

В 1925 году каждая потребительская кооперативная организация **ДОЛЖНА БЫТЬ ПОДПИСЧИКОМ БЮЛЛЕТЕНЯ**, каждый кооперативный работник должен способствовать распространению БЮЛЛЕТЕНЯ и освещению в нем кооперативной практики своего района.

ПОДПИСНАЯ ПЛАТА:

За 1 экзем- пляр	на 1 мес. . . — р. 75 к.
	„ 3 „ . 2 „ 25 „
	„ 6 „ . 4 „ 50 „
	„ 12 „ . 9 „ — „

Плата за об'явления:

1 стр.	60 р.
1/2 „	40 „
1/4 „	25 „

Адрес редакции и конторы—Харьков, пл. Тевелева, 19.